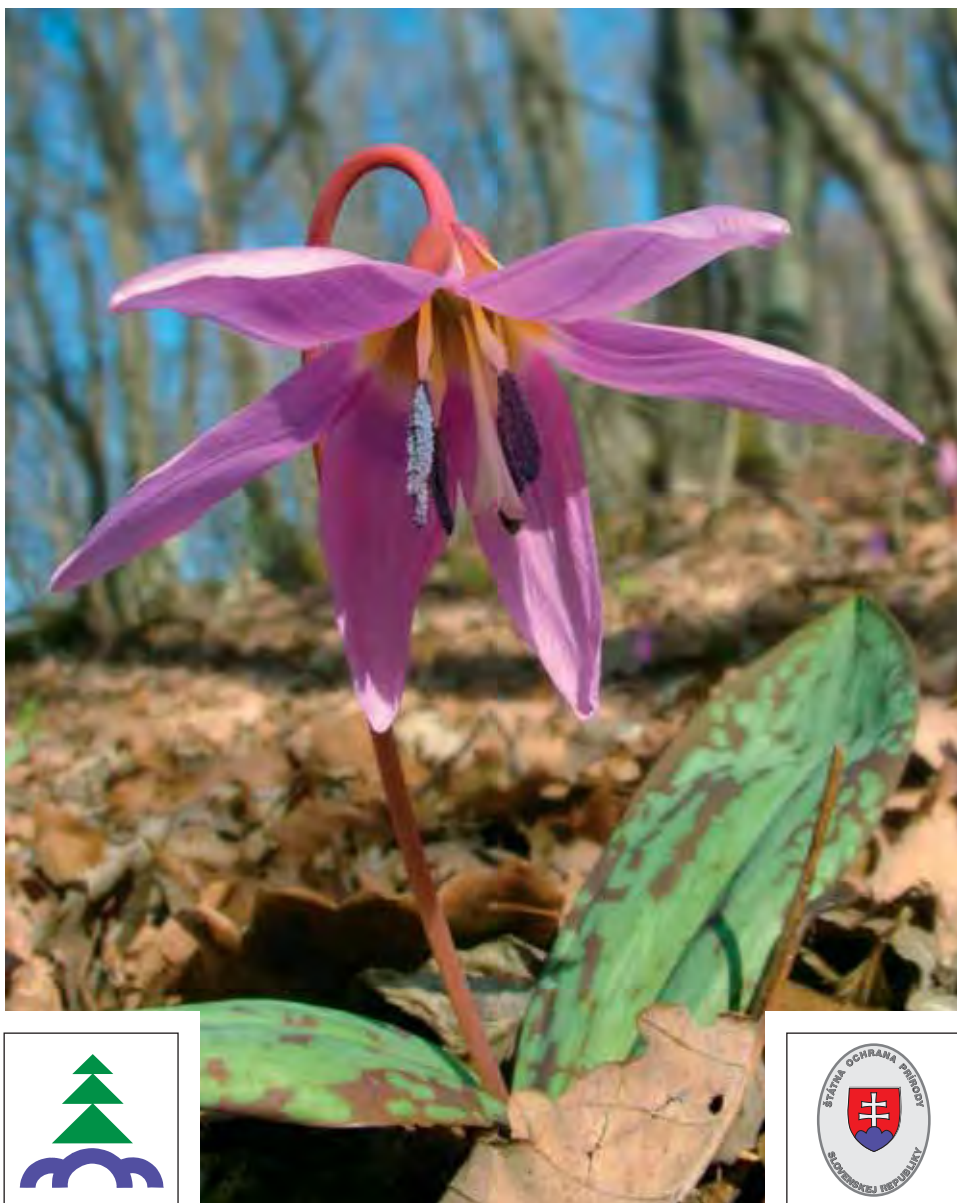

Chránené územia

SLOVENSKA 74

2008

Odborno-metodický a informačný časopis Štátnej ochrany prírody SR

Uzávierka príspevkov
do časopisu
Chránené územia Slovenska
č. 75 je

31. máj 2008

Príspevky posielajte na
adresu:

chus@sopsr.sk

- **Chránené územia Slovenska** – štvrťročný odborný-metodický a informačný časopis Štátnej ochrany prírody SR
- **Vydáva:** Štátna ochrana prírody SR v Banskej Bystrici
- **Zodpovedný redaktor:** RNDr. K. Králiková
- **Redakčná rada:**
Mgr. K. Sujová, PhD., Ing. M. Krištof, Ing. B. Faško, Ing. J. Burkovský, Ing. Ivana Havranová, Ing. Matej Schwarz, Ing. V. Ihringová
- **Jazyková korektúra:** Mgr. Olga Majerová
- **Adresa redakcie:**
Štátna ochrana prírody SR, P. O. Box 5, Lazovná 10, 974 01 Banská Bystrica, (tel: 048/471 3620, fax: 048/4155 027)
- **E - mail:** chus@sopsr.sk
- **Tlač:** Pedagogická spoločnosť J. A. Komenského, Banská Bystrica
- **Náklad:** 2 000 výtlačkov
- **Registračné číslo:** 1428/96

Nevyžiadané príspevky nevraciam!

ISSN 1335-1737

Inštrukcie pre autorov

- Príspevky posielajte elektronickou poštou alebo na CD v textovom editore MS Word.
- Maximálny rozsah príspevku je 11 000 znakov vrátane medzier.
- Ak sú súčasťou príspevku tabuľky, primerane znížte počet znakov textu.
- K článku priložte kvalitné fotografie, resp. naskenované fotografie v minimálnom rozlíšení 300 dpi.
- Každú naskenovanú fotografiu uložte do samostatného súboru (jpg, tif, bmp...).
- K fotografiám, resp. obrazovým prílohám uveďte komentár a meno autora.
- Situačné náčrty, ilustrácie, mapy dodávajte narysované tušom na bielom papieri, popisy a legendy v mapách nepíšte na originál, ale len na kópiu.
- Maximálny formát mapiek a náčrtov je A4, používajte kilometrovú mierku, nie číselnú (veľkosť obrázkov sa nezachováva). Mapy vytvorené v ArcView vyexportujte do formátov tif, jpg,... v minimálnom rozlíšení 300 dpi.
- Tabuľky tvorte výlučne pomocou tabulátorov (prípadne aj s funkciou tabuľka) v textovom editore MS Word alebo v programe Excel. Polia bez hodnoty nenechávajte prázdne, ale prázdne polia nahraďte pomlčkou.
- Latinské mená taxónov píšete kurzívou.
- Mená autorov píšete kapitálkami.
- Literatúru v texte citujte podľa vzoru: "...boli zistené aj v kostole v Turanoch (OBUCH, KADLEČÍK 1997, VAVROVÁ 1998)...".
- Literatúru v zozname literatúry uvádzajte podľa vzoru: OBUCH, J., KADLEČÍK, J., 1997: Letný výskyt netopierov v podkrovných priestoroch v oblasti NP Malá Fatra. Vespertilio, 3: s. 131-134.
- Nadpisy nepíšte veľkými písmenami, nepodčiarkujte ich, nepoužívajte v nadpisoch medzery medzi písmenami.
- Na konci príspevku uveďte meno a priezvisko autora, titul a pracovisko.

Obsah

Prehľad osobitne chránených častí prírody a krajiny Slovenskej republiky (SMOPAJ, LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ)	2	Chránené stromy v územnej pôsobnosti Správy NP Slovenský raj (K. ŠKORVÁNKOVÁ)	31
30 rokov biosférickej rezervácie Slovenský kras (J. KILÍK)	4	Prehľad chránených stromov Slovenska podľa okresov a krajov evidovaných v štátnom zozname k 31. 12. 2007 (M. KRIŠTOF)	33
Nové chránené územia v pôsobnosti Správy NAPANT (P. MATHÉ, M. JASÍK)	8	Výskum a ochrana cicavcov na Slovensku (P. KAŇUCH)	34
Ako ďalej s bielymi plochami (D. GALVÁNEK, K. ŽLKOVANOVÁ)	13	Slávnostná imatrikulácia prvých študentov rangerskej školy v Tatranskej Javorine (J. ŠVAJDA)	35
Bzdochy pri rieke (S. ČEPELÁK)	16	Máme nielen stĺpy, ale aj „elektrické koridory smrti“ (J. MÁJSKY)	36
Medveď hnedý na Poľane (J. BABIC, V. VICIAN)	17	Slovenský prírodný a technický unikát (V. STOCKMANN)	38
Prírodná rezervácia Listové jazero (A. STOLLMANN)	22	Monografia Chránené krajinné oblasti Karancs-Medves a Cerová vrchovina v pohraničí Novohradu a Gemera (J. BURKOVSKÝ)	41
Botanické postrehy z Malých Karpát – bude možná záchrana niektorých vzácnych druhov? (T. KRÁLIK)	23	Klement Ptačovský (1886 – 1963) (A. STOLLMANN)	43
Botanická záhrada Univerzity Pavla Jozefa Šafárika – člen agendy BGCI (S. MOCHNACKÝ)	24	XIII. ročník stretnutia seniorov Gombasek 2007 (V. STOCKMANN)	44
Konec víťezného ťažení křídlatek (SUCHOŇ)	26	Za doktorom Júliusom Vacholdom (P. URBAN)	46
Reakcia na článok Ošetrovaní trvalých travných porostů mulčovaním (P. DEVÁN)	28	Spomienka na Jána Volka Starohorského (A. STOLLMANN)	47
Obce a ochrana drevín v územnej pôsobnosti Správy CHKO Štiavnické vrchy (V. SOLÁR)	29	Blahoželáme, Spomíname (J. BURKOVSKÝ A KOL.)	47

- *Predná strana obálky:* Kandík psí (*Erythronium dens-canis*) – jeden z prvých zvestovateľov jari;
Foto: Róbert Šuvada
- *Zadná strana obálky:* Navrhované Chránené vtáčie územie Veľká Fatra. Spracovali: Mgr. Ivana Čornaninová, Mgr. Zuzana Šántová. Foto: Radimír Siklienka, Marián Jamrich

Prehľad osobitne chránených častí prírody a krajiny Slovenskej republiky

stav k 31. 12. 2007

Veľkoplošné chránené územia a ich ochranné pásma			
Kategória	Počet	Výmera chránených území (v ha)	Výmera ochranných pásiem (v ha)
národné parky (NP)	9	317 890	270 128
chránené krajinné oblasti (CHKO)	14	522 582	—
NP a CHKO spolu	23	840 471	270 128
Spolu			1 110 598,9823 ha (22,65 % rozlohy SR)

Maloplošné chránené územia a ich ochranné pásma v 2. až 5. stupni ochrany			
Kategória	Počet	Výmera chránených území (v ha)	Výmera ochranných pásiem (v ha)
chránené krajinné prvky (CHKP)	1	3	0
chránené areály (CHA)	170	5 247	2 420
prírodné rezervácie (PR)	382	12 803	244
súkromné PR	2	52	0
národné prírodné rezervácie (NPR)	219	84 156	2 401
prírodné pamiatky (PP)	227	1 606	205
národné prírodné pamiatky (NPP)	11	59	27
Spolu	1 012	103 926	5 297
Spolu			109 225,6051 ha (2,23 % rozlohy SR)

Jaskyne a prírodné vodopády a ich ochranné pásma		
Kategória	Počet	Výmera ochranných pásiem (v ha)
PP - jaskyne s ochranným pásmom	3	53,76
NPP - jaskyne bez ochranného pásma	37	0
NPP - jaskyne s ochranným pásmom	7	1480,73
PP - prírodné vodopády s ochranným pásmom	0	0
NPP - prírodné vodopády bez ochranného pásma	5	0
NPP - prírodné vodopády s ochranným pásmom	0	0

Budovanie sústavy osobitne chránených častí prírody, Natura 2000

Chránené vtáčie územie		
Kategória	Počet	Výmera ochranných pásiem (v ha)
vyhlásené chránené vtáčie územia	5	144 686,89

Chránené krajinné oblasti		
Názov	Výmera (v ha)	Rok vyhlásenia, prípadne aktualizácie
Biele Karpaty	44 568	1979, 1989, 2003
Cerová vrchovina	16 771	1989, 2001
Dunajské luhy	12 284	1998
Horná Orava	58 738	1979, 2003
Kysuce	65 462	1984
Latorica	23 198	1990, 2004
Malé Karpaty	64 610	1976, 2001
Pofana	20 360	1981, 2001
Ponitrie	37 665	1985
Strážovské vrchy	30 979	1989
Štiavnické vrchy	77 630	1979
Vihorlat	17 485	1973, 1999
Východné Karpaty	25 307	1977, 2001
Záhorie	27 522	1988
Spolu 14 CHKO:	522 582	

Národné parky			
Názov	Výmera (v ha)	Výmera ochranného pásma (v ha)	Rok vyhlásenia, aktualizácie
NP Malá Fatra	22 630	23 262	1967 ako CHKO 1988
NP Muránska planina	20 318	21 698	1977 ako CHKO 1997
NP Nízke Tatry	72 842	110 162	1978, 1997
Pieninský NP	3 750	22 444	1967, 1997
NP Poloniny	29 805	10 973	1997
NP Slovenský kras	34 611	11 742	1973 ako CHKO 2002
NP Slovenský raj	19 763	13 011	1964 ako CHKO 1988
TANAP	73 800	30 703	1948, 1987, 2003
NP Veľká Fatra	40 371	26 133	1974 ako CHKO 2002
Spolu 9 NP:	317 890	270 128	

Zdroj: SMOPAJ, Liptovský Mikuláš

30 rokov biosférickej rezervácie Slovenský kras

Pri príležitosti 30. výročia vyhlásenia biosférickej rezervácie Slovenský kras, Správa NP Slovenský kras v Brztóine a Slovenský národný komitét programu UNESCO Človek a biosféra v Bratislave zorganizovali 20. – 21. novembra VII. národnú konferenciu o biosférických rezerváciách Slovenska. Cieľom konferencie bolo pripomenúť si tridsaťročnú históriu výskumu a monitoringu prírody, prezentovať nové výsledky a poznatky, ako aj diskutovať o súčasných problémoch biosférických rezervácií na Slovensku.

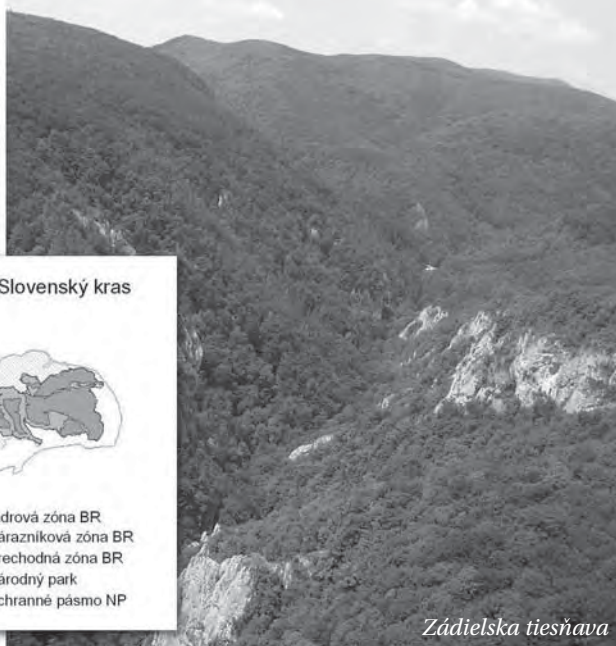
Konferencia prebiehala prvý deň v kongresovom centre radnice mesta Rožňava, kde v dvoch sekciách odznelo spolu 31 príspevkov týkajúcich sa výskumu a monitoringu fauny, flóry, geografie a jaskyniarstva. Na druhý deň sa uskutočnila terénna exkurzia do NPR Zádielska tiesňava a návšteva obecného múzea v Dvorníčkoch.

Slovenský kras, ktorý predstavuje naše najrozsiahlejšie a najtypickejšie územie planinového krasu, už v období pred vyhlásením jeho ochrany pútal pozornosť prírodovedcov skoro všetkých odborov. V roku 1973 bola na území krasu vyhlásená chránená krajinná oblasť, ktorej účelom bola ochrana a zveľaďovanie prírody a prírodných

zdrojov, zabezpečovanie koordinácie jej hospodárskeho využívania v súlade s ochranou prírodného bohatstva a prírodných krás vzhľadom na ich všestranný kultúrny, vedecký, ekonomický a zdravotno-rekreačný význam. Osobitný charakter tohto územia podmieňujú zvláštnosti prírodných

prvkov krajiny. Slovenský kras predstavuje územie, v ktorom sa sústreďujú viaceré hodnoty mimoriadneho významu. Z hľadiska anorganickej prírody sú tu viaceré typové geologické lokality, na relatívne malom území sa tu vyskytuje veľký počet podzemných priestorov s rozmanitou kvapľovou výzdobou a veľkým speleoarcheologickým a biospeleologickým významom. O tejto skutočnosti nakoniec svedčí aj to, že jaskyne Slovenského a susediaceho Aggtelekského krasu boli v decembri v roku 1995 zapísané do zoznamu svetového prírodného a kultúrneho dedičstva. Rastlinstvo a živočíšstvo Slovenského krasu svojím významom a bohatstvom ni-

Zádielska tiesňava

jako nezaostáva za hodnotami anorganickej prírody. Zastúpené je množstvom chránených a ohrozených druhov a cenných biotopov. V roku 2002 bolo územie Slovenského krasu pre svoje hodnoty vyhlásené za národný park. Musíme pripomenúť aj skutočnosť, že prirodzené južné pokračovanie krasového územia je v susednom Maďarsku, kde je rovnako zabezpečená územná ochrana, od roku 1978 ako chránená krajinná oblasť a od roku 1985 ako národný park.

Lúky Silickej planiny

Významným medzníkom v histórii Slovenského krasu bolo rozhodnutie byra Medzinárodnej koordinačnej rady programu Človek a biosféra (MaB) z 1. marca 1977, keď bolo toto územie uznané za súčasť medzinárodnej siete biosférických rezervácií. Stalo sa tak pričinením odborníkov vtedajšej Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, ktorá predstavovala aj vedeckého gestora biosférickej rezervácie Slovenský kras. Biosférická rezervácia musí mať aj primeranú právnu ochranu. Túto požiadavku územie Slovenského krasu spĺňalo, keďže už bolo chránenou krajinnou oblasťou. Tak mohol byť Slovenský kras k 1. 3. 1977 zapísaný do svetového zoznamu biosférických rezervácií. Ako sa však neskôr ukázalo, práve táto skutočnosť mohla rozhodujúcou mierou prispieť k nepochopeniu poslanca chránených území a biosférických rezervácií a k zamieňaniu funkcií ich krajinných priestorov alebo zón. Predpokladáme, že uvedené spôsobilo aj stotožňovanie či nepochopenie významu oboch týchto kategórií. Biosférické rezervácie nemajú v našej legislatíve osobitný štatút.

Biosférické rezervácie slúžia ako príklad trvalo udržateľného života, prijateľnej rovnováhy a vzájomného vzťahu človeka s prírodným prostredím a majú nasledovné funkcie:

Ochranná funkcia

Zachovanie genetickej, druhovej, ekosystémovej a krajinnnej rozmanitosti.

Rozvojová funkcia

Podpora hospodárskeho a ľudského rozvoja,

ktorý je spoločensko-kultúrne a ekologicky trvalo udržateľný.

Logistická funkcia

Environmentálne vzdelávanie a výchova obyvateľstva, výchova odborníkov, ukážkové projekty.

Prírodné hodnoty Slovenského krasu, ktoré vznikali vývojovým procesom, ale boli do určitej miery aj ovplyvňované človekom, sa vyvinuli do súčasnej podoby vzácných a ojedinelých rastlinných a živočíšnych druhov a ich pestrých spoločenstiev, ktoré spolu s bohatým členeným reliéfom vytvárajú zložité vzťahy a existenčné väzby, ako aj svojský, neopakovateľný krajinný ráz. Predpokladom stanovenia zón biosférickej rezervácie bola vyššia úroveň poznatkov o území, a tak výskum v rokoch 1976 až 1980 vykonaný pracovníkmi Katedry geobotaniky Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave v spolupráci so SAV bol rozšírený o komplexný výskum v rámci hlavnej úlohy štátneho výskumu na modelovom území Plešivská planina a neskôr na celom území biosférickej rezervácie. Vedeckým cieľom tejto úlohy, ktorej hlavným koordinátorom bol Ing. Jozef Benko, CSc., bolo rozšíriť poznatky o ekologických väzbách na študovanom území, prispieť k poznaniu prírodných zložiek, ich vzájomných väzieb a vzťahov, následkov činnosti človeka a možnosti rekonštrukcie narušených priestorov územia. V zmysle rámcových stanov biosférických rezervácií a výsledkov tejto úlohy bola BR Slovenský kras v roku 1988 rozčlenená na jednotlivé zóny (jadrovú, nárazovú a prechodnú) spolu

Turniansky hradný vrch

s bývalým ochranným pásmom CHKO tak, že ono predstavovalo podstatnú časť prechodnej zóny. Vypracované zónovanie územia je ale len v zmysle členenia územia biosférickej rezervácie, čo nezodpovedá členeniu chráneného územia, a tak je v podstate nezáväzná. Cieľom zonácie je uplatňovať diferencovanú ochranu na základe priestorového rozčlenenia územia so zohľadnením rôznorodého stavu prírodných ekosystémov a rôznej intenzity ekonomických a spoločenských aktivít. Členenie zón BR je nasledovné:

Jadrová zóna – sú to najzachovalejšie časti územia, kde sú sústredené prírodné hodnoty najvyššieho významu. Predstavujú ju prírodné rezervácie a iné osobitne cenné ekosystémy.

Koniarska a Plešivská planina

- výmera 8 857 ha (24 % z výmery BR)
- nadmorská výška 400 – 850 m
- zmiešané dubové a bukové lesy a trvalé trávne porasty krasových planín
- prípustná len ochrana a monitoring

Nárazníková zóna – je ochrannou zónou, ktorá eliminuje negatívne vplyvy okolitého územia na centrálnu zónu. Predstavuje zmiešané listnaté lesy, umelé ihličnaté porasty a trvalé trávne porasty. Značná časť zóny spadá do chránenej oblasti prirodzenej akumulácie vôd a PHO vodných zdrojov. Prevládajú lesy hospodárske nad lesmi ochrannými.

- výmera 23 395 ha (65 % z výmery BR)
- nadmorská výška 300 – 700 m
- xerothermné lesné a nelesné spoločenstvá
- prípustný výskum, vzdelávanie a turistika

Prechodná (rozvojová) zóna – jej poslaním je dostatočne zachytávať a tlmiť všetky vonkajšie rušivé vplyvy ohrozujúce vlastné územie a jeho centrálnu zónu. Predstavujú ju ekosystémy okolitého územia. Ochranné podmienky sú voľnejšie a cieľom je, aby pri hospodárení nedochádzalo k znečisťovaniu a znehodnocovaniu prostredia, najmä ovzdušia, vody a pôdy.

- výmera 3 914 ha (11 % z výmery BR) a

Budovanie sústavy osobitne chránených častí prírody, Natura 2000

38 334 ha (výmera ochranného pásma bývalej CHKO), t. j. spolu 42 228 ha

- nadmorská výška 190 – 600 m
- zmiešané listnaté a ihličnaté lesy, trvalé trávne porasty a orná pôda
- zabezpečuje trvalo udržateľný život

Aby sa biosférické rezervácie v budúcnosti nestali už len formálnymi subjektmi, je potrebné v blízkej dobe začať vážne riešiť nasledovné otázky:

- Názov biosférická rezervácia zameniť iným názvom, ktorý sa u verejnosti nebude spájať s predstavou prísne chráneného územia. Vhodným sa javí označenie napr. biosférický park či biosférické územie.
- Akčné plány BR sú zapracované do plánu hlavných úloh ŠOP SR. Treba vyčleniť úlohy, ktoré sa budú riešiť výhradne z titulu existencie BR.
- Osobitne by mali byť pre BR plánované, ako aj vyčlenené finančné prostriedky. Finančne by sa mali podieľať ministerstvá životného prostredia, práce a sociálnych vecí a zahraničných vecí. V súčasnosti

rozpočet štyroch pracovísk ŠOP SR, ktoré sú zároveň aj biosférickými rezerváciami, nezohľadňuje ich finančné potreby.

- Prioritne treba zabezpečiť výskumné a monitorovacie úlohy v území BR vedeckými inštitúciami, začleniť ich do štátnych výskumných a monitorovacích programov.
- Každá BR by mala mať jedného pracovníka pre zabezpečovanie úloh.

Ján Kilík

S-NP Slovenský kras

Účastníci konferencie

Terénna exkurzia v Zádielskej doline

Nové chránené územia v pôsobnosti Správy NAPANT

V posledných rokoch na Slovensku situácia v ochrane prírody nie veľmi priala vyhlasovaniu nových chránených území. Viackrát boli ministerstvom ŽP vyhlásené „moratóriá“ na vyhlasovanie chránených území. Je to do istej miery paradoxné, keďže súbežne vyvstala potreba vyhlasovať územia zaradené do sústavy Natura 2000. Tieto územia už sú, resp. budú, v najbližšom čase odsúhlasené Európskou komisiou a bude povinnosťou Slovenska zabezpečiť v relatívne krátkom čase ich ochranu v národnej sieti chránených území. Z tohto pohľadu je určite chybou, že k vyhotovovaniu projektov a vyhlasovaniu CHÚ nedochádzalo priebežne, aspoň na „bezkonfliktných“ lokalitách. O tom, že to možné bolo, svedčí niekoľko príkladov z územnej pôsobnosti Správy NP Nízke Tatry.

Správa NAPANT v období rokov 2003 – 2007 vypracovala projekty chránených území PR Barania hlava, PR Pod Latiborskou hoľou (aktuali-

zácia vymedzenia), CHA Brvnište, CHA Brezinky, CHA Kopec, CHA Demänovská slatina. Z dôvodu spomínaného moratória sa zatiaľ nezačalo konať vo veci vyhlasovania CHA Kopec (projekt vrátený späť) a CHA Demänovská slatina. K zabezpečeniu ochrany došlo v prípade štyroch navrhovaných území. V nasledujúcich riadkoch prinášame ich stručnú charakteristiku.

PR Barania hlava (13,40 ha, okres Banská Bystrica, rok vyhlásenia 2006)

Chránené územie sa rozprestiera južne od obce Donovaly v nadmorskej výške približne 1 100 m n. m. Severnú hranicu prírodnej rezervácie tvorí červenoznačený turistický

Čiapočka močiarna (Miturula paludosa) je známa v Nízkych Tatrách len z PR Barania hlava

Aktívne vrchovisko v PR Barania hlava

chodník na trase Donovaly – hlavný hrebeň Nízkych Tatier. Objektom ochrany sú biotopy európskeho významu 91D0* (prioritný biotop) – Rašeliniskové smrekové lesy, 7110* – aktívne vrchoviská a 7140 – Prechodné rašeliniská a trsoviská s výskytom pre územie Nízkych Tatier ojedinelých rastlinných spoločenstiev. Lesné porasty, ktoré tvoria prevažnú časť chráneného územia, patria do skupiny lesných typov *Abieto - Piceetum* – podmäčané jedľové smrečiny. Porasty sú často nízkeho vzrastu, riedke, druhovo chudobné. Prevláda smrek obyčajný, ojedinele nájdeme aj jarabinu vtáčiu, jedľu bielu, buk lesný. Najhodnotnejšou časťou prírodnej rezervácie sú otvorené aktívne vrchoviská so špecifickou vegetáciou a nenarušeným vodným režimom, ktoré majú v podmienkach Národného parku Nízke Tatry mimoriadne veľký význam. Tieto voľné plochy sú charakterizované viacerými prameňmi a hlavne vysokou hladinou spodnej vody. Trvalo zamokrené stanovištia charakterizuje výskyt rašeliníka močiarného (*Sphagnum palustre*), rašeliníka ostrolistého (*Sphagnum capillifolium*), páperníka úzkolistého (*Eriophorum angustifolium*), rosičky okrúhlostej (*Drosera rotundifolia*), nátržníka vzpriameného (*Potentilla erecta*), ostrice sivastej (*Carex canescens*), ostrice čiernej (*Carex nigra*), ostrice zobáčkatej (*Carex rostrata*). Hodnotu územia zvyrazňuje prítomnosť páperníka pošvateho (*Eriophorum vaginatum*) a sedmokvietku európskeho (*Trientalis europaea*), ktoré sa inde v Nízkych Tatrách vyskytujú len ojedinele.

V prilahlých podmäčaných smrečinách v machovej vrstve prevládajú rašeliníky a ploníky, v bylinnej vrstve najmä brusnica čučoriedková (*Vaccinium myrtillus*). Zastúpená je tiež škarda močiarna (*Crepis paludosa*) a kýchavica biela Lobelova (*Veratrum album* subsp. *lobelianum*). Z húb sa na podmäčané miesta viaže viacero druhov pavučinocvov (*Cortinarius* sp.), ale aj napr. štavnačka olivovohnedá (*Hygrophorus olivaceo-albus*) či na jednom mieste čiapočka močiarna (*Mitula paludosa*).

Aj medzi živočíchmi tohto územia možno nájsť viacero zaujímavých druhov viažucich sa na tie-

Chránená rosička okrúhlostá (*Drosera rotundifolia*) sa vyskytuje v CHA Barania hlava aj v CHA Brezinky

to spoločenstvá, najmä medzi obojživelníkmi a plazmi – kunka žltobruchá (*Bombina variegata*), mlok vrchovský (*Triturus alpestris*), skokan hnedý (*Rana temporaria*), z plazov napr. jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*) a vretenica severná (*Vipera berus*).

CHA Brvnište (74,77 ha, okres Banská Bystrica, rok vyhlásenia 2007)

Chránené územie sa nachádza približne 1 km severne od obce Priečhod. Pozostáva z dvoch blízko seba sa nachádzajúcich častí vzájomne oddelených štátnou cestou Priečhod – Baláže a potokom Ľupčica. Dôvodom územnej ochrany sú zachovalé lesné porasty s výskytom početnej a vitálnej populácie cyklámenu fatranského (*Cyclamen fatrense*), ktorá je izolovaná od hlavného areálu vo Veľkej Fatre a severovýchodnej časti Starohorských vrchov. Z geologického hľadiska je územie tvorené najmä tmavými vápencami a dolomitmi, na viacerých miestach vystupujú na povrch vo forme skalných útvarov a brál.

Územie zachytáva lesné spoločenstvá patriace prevažne do dubovo-bukového, menej bukového a jedľovo-bukového lesného vegetačného stupňa. Zastúpené sú tu biotopy európskeho významu 9180* (prioritný biotop) – Lipovo-javorové sutinové lesy, 9150 – Vápnomilné bukové lesy, 9130 – Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy. V stromovej etáži dominuje buk lesný, početný nad rámec prirodzeného výskytu je aj smrek

Objektom ochrany v CHA Brvnište je cyklámen fatranský (*Cyclamen fatrense*)

obyčajný či borovica lesná. Menej je jedle bielej, javora horského, jaseňa štíhleho, hrabu obyčajného, lokálne sa vyskytujú aj brest horský, smrekovec opadavý a jarabina mukuňová. V bylinnom poschodí dominujú typické druhy bučín. Z chránených a vzácnejších druhov rastlín sa tu vyskytuje aj poniklec prostredný (*Pulsatilla subslavica*.), kruštík širokolistý (*Epipactis helleborine*), kruštík drobnolistý (*Epipactis microphylla*), kruštík modrofialový (*Epipactis purpurata*).

Fauna územia reprezentuje synúziu lesného spoločenstva submontánneho a montánneho pásma ovplyvňovaného spoločenstvom poľného biotopu, vyskytujú sa tu bežné lesné druhy.

Chráneným územím neprechádza žiaden turisticky chodník, ale vyhlasovací predpis vyhradil všetky existujúce lesné cesty a chodníky ako miesta pre peší pohyb osôb.

NPR Pod Latiborskou hoľou – aktualizácia vymedzenia (161,23 ha, okres Brezno, rok účinnosti

aktualizácie 2007)

Za ochranu územia pod Latiborskou hoľou sa zasadzovali už od polovice 20. storočia profesor A. Zlatník a docent D. Randuška. Nakoniec bola štátna prírodná rezervácia vyhlásená v roku 1964 na ploche 88,27 ha s ochranným pásmom 77,09 ha ako ukážka ojedinelého uceleného komplexu prirodzených lesov na južnej strane západnej časti Nízkych Tatier miestami pralesovitého charakteru. V súčasnosti môžeme hovoriť o zachovalom biotope európskeho významu 9130 – Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy. Schválenou aktualizáciou vymedzenia hraníc došlo k zlúčeniu samotnej rezervácie s jej ochranným pásmom vzhľadom na veľmi podobné prírodné podmienky a stav lesných porastov. Súčasne bola vo vypracovanom projekte ochrany navrhnutá zonácia územia. Nakoniec po pripomienke správcu pozemku Lesov SR, š. p. OZ Slovenská Ľupča bola väčšina územia s výmerou 160,76 ha zaradená do piateho stupňa ochrany a len jeden porast s výmerou 0,47 ha okolo chaty Viržing bol zaradený do štvrtého stupňa ochrany.

CHA Brezinky (8,69 ha, okres Brezno, rok vyhlásenia 2007)

Hlavným dôvodom vyhlásenia CHA Brezinky je zabezpečenie ochrany mokradových biotopov – slatín, prechodných rašelinísk, vrchovísk a vresovísk, ktoré sa na území NAPANT nachádzajú len ojedinele, a prítomnosť chránených a ohrozených vlhkomilných druhov rastlín. Územie chráneného areálu sa skladá zo šiestich samostatných plôch nachádzajúcich sa v katastrálnom území obcí Telgárt a Šumiac. Päť častí má charakter mokradí rôzneho typu a spôsobu a intenzity využívania, šiestu časť tvorí vresovisko.

Najvýchodnejšiu časť pri cintoríne v Telgárte v prevažnej miere predstavuje výnimočne zachovalý biotop európskeho významu 7230 – Slatiny s vysokým obsahom báz. Vďaka optimálnemu využívaniu územia v minulosti i v súčasnosti (ručné kosenie) sa na okraji obce Telgárt hneď za obytnými a hospodárskymi budovami zachovala lokalita s koncentrovaným výskytom slatinných druhov chránených a ohrozených rastlín, ako napr. prvosienka pomúčená (*Primula farinosa*), tučnica obyčajná (*Pinguicula vulgaris*), kruštík močiarny (*Epipactis palustris*), vřba roz-

*Prechodné rašelinisko
v CHA Brezinky*

marínolistá (*Salix rosmari-
nifolia*), barička prímorská
(*Triglochin maritima*). Čas-
té sú tiež ostrice – o. Daval-
lova (*Carex davalliana*), o.
prosová (*Carex panicea*),
o. žltá (*Carex flava* agg.), o.
dvojdómá (*Carex dioica*).
V čase kvitnutia v júni cha-
rakteristický vzhľad biotopu
dodáva páperník širokolistý
(*Eriophorum latifolium*).

Najväčšia plocha predsta-
vuje biotop európskeho
významu 4030 – Vresoviská.
Vzhľadom k extrémne kys-
lému podložíu je tunajšia

vegetácia jednotvárna a druho-
vo pomerne chudobná. V machovom
poschodí sú časté rašeliníky,
v bylinnej vrstve prevláda vres
obyčajný (*Calluna
vulgaris*), brusnica obyčajná
(*Vaccinium vitis-
idaea*) a metluška krivolaká
(*Avenella flexuosa*). Spomedzi
zaujímavejších druhov tu rastú
bielo-prst belavý (*Pseudorchis
albida*) a poniklec biely
(*Pulsatilla scherfelii*). Plocha
predstavuje najväčšie vresovisko
v NP Nízke Tatry a jeho ochrannom

*Všívec močiarny (Pedicularis
palustris) z rašeliniska v CHA
Brezinky*

*Prvosienka pomúčená (Primula fari-
nosa) z rašeliniska v CHA Brezinky*

pásme. Posledné štyri plochy tvoria
rašeliniská a slatiny v súčasnosti málo
intenzívne hospodársky využívané,
respektíve už dlhšiu dobu nevyužívané.
Ide o biotopy 7110* – Aktívne vrchoviská,
7140 – Prechodné rašeliniská a trasoviská,
7230 – Slatiny s vysokým obsahom báz,
7120 – Degradované vrchoviská. Spomedzi
chránených a ohrozených druhov rastlín
sa tu vyskytujú, hoci niekedy len v malom
počte, napr. prvosenka

Rozsiahle vresovisko v CHA Brezinky

pomúčená (*Primula farinosa*), tučnica obyčajná (*Pinguicula vulgaris*), všivec močiarny (*Pedicularis palustris*), valeriána celistvolistá (*Valeriana simplicifolia*), bielokvet močiarny (*Parnassia palustris*) alebo rosička okrúhloлистá (*Drosera rotundifolia*) a iné. Na rašelinisku vrchoviskového typu severne od obce Telgárt môžeme nájsť druhy, ktoré tu majú v rámci Nízkych Tatier jednu z mála lokalít výskytu, ako napríklad páperník pošvatý (*Eriophorum vaginatum*), sedmokvietok európsky (*Trientalis europaea*), vstavačovec škvrnitý mokradný (*Dactylorhiza maculata* subsp. *elodes*), vstavačovec škvrnitý pravý (*Dactylorhiza maculata* subsp. *maculata*). Zaujímavosťou je výskyt koralice lesnej (*Corallorhiza trifida*) v tomto biotope. V dôsledku absencie tradičného obhospodarovania došlo k zarastaniu plôch krovitými vrbami, ale aj inými druhmi drevín a krovín. Od roku 2001 Správa NAPANT zabezpečuje starostlivosť o tieto biotopy (odstraňovanie drevín, ručné kosenie).

Rovnako v rokoch 2004 – 2006 došlo na základe návrhu Správy NAPANT k zrušeniu ochrany CHA Mierový háj, CHA Liptovskoosadský háj, PP Strž a PP Žiar. Pre úplnosť dodajme, že od účinnosti zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody

a krajiny došlo v rámci maloplošných chránených území v NP Nízke Tatry a jeho ochrannom pásme k zníženiu stupňa ochrany z piateho na štvrtý v siedmich prírodných rezerváciách a štyroch prírodných pamiatkach. Dôvodom bola najmä potreba vykonávania pravidelnej starostlivosti o tieto územia, ale aj fakt, že predmet ochrany si bezzásahový režim nevyžaduje.

Všetky nové chránené územia, ako aj zmena hraníc NPR Pod Latiborskou hoľou, boli v územnej pôsobnosti Krajského úradu životného prostredia v Banskej Bystrici. Legislatívne zabezpečenie ochrany bolo ukončené vydaním vyhlášok KÚŽP v B. Bystrici. Tri územia – Brvnište, Barania hlava a Pod Latiborskou hoľou – spája rovnaký správca a užívateľ lesných pozemkov – Lesy SR, š. p., OZ Slovenská Ľupča. V tejto súvislosti treba vyzdvihnúť ústretový a konštruktívny prístup tohto správcu pozemkov od projektovania území, stanovenia logických hraníc cez stanoviská a pripomienky v rámci konania radu až po spoločné vyznačovanie niektorých hraníc nových území.

Pavel Mathé, Marián Jasík
S-NP Nízke Tatry

Ako ďalej s bielymi plochami?

Krajina na Slovensku prešla v 20. storočí nemalými zmenami. Jednou z najvýraznejších zmien bolo postupné znižovanie výmery trávnych porastov. Kým v roku 1920 bolo na Slovensku evidovaných 1 050 314 ha trávnych porastov, v roku 2004 poklesla evidovaná výmera podľa katastra nehnuteľností na 883 506 ha, pričom reálne sa využívalo iba 491 000 ha (MICHALEC, JENDRIŠÁKOVÁ 2006).

Tieto čísla iba ilustrujú známy fakt, o ktorom sa písalo už aj na stránkach tohto časopisu, že evidencia druhu pozemkov v katastri nehnuteľností do značnej miery nezodpovedá realite a mnohé z pozemkov evidovaných ako trvalé trávne porasty (TTP) sú dnes pokryté porastami krovín alebo mladým lesom. Takéto plochy sa označujú ako tzv. biele plochy.

Rozsah bielych plôch na Slovensku

Dopátrať sa k číslu, aká je výmera bielych plôch na Slovensku, nie je vôbec jednoduché. V roku 2004 vznikol v súvislosti so vstupom Slovenska do Európskej únie register poľnohospodársky využívannej pôdy, nazývaný LPIS (Land Parcel Identification System). Vytvoril ho Výskumný ústav pôdozvedectva a ochrany pôdy (VÚPOP). Tvoria ho pôdne bloky – umelo alebo prirodzene ohraničené časti krajiny, ktoré sa poľnohospodársky využívajú. Spracovali sa digitalizáciou na podklade ortofotomáp z celého územia Slovenska. Tento register je v súčasnosti najlepším celoplošným podkladom, na základe ktorého sa dá zistiť skutočná výmera TTP na Slovensku. V roku 2004 evidoval 549 357 hektárov trvalých trávnych porastov. Ak porovnáme toto číslo s výmerou evidovaných trvalých trávnych porastov v katastri nehnuteľností, dospejeme k záveru o nesúlade o niečo vyššom ako 330 000 hektárov, čo je viac ako 37% evidovanej výmery TTP! Tieto čísla svedčia o tom, že ide o problém veľkého rozsahu, ktorého riešenie môže mať významný vplyv aj na ochranu prírody.

Projekt DBU v Pieninách

V januári 2007 sa v Pieninách rozbehol projekt nazvaný *Ochrana a obnova cenných biotopov Pie-*

ninského národného parku ako modelový príklad pre veľkoplošné chránené územia na Slovensku. Realizátorom projektu je Inštitút pre biodiverzitu z Regensburgu (Nemecko) prostredníctvom slovenského partnera DAPHNE-Inštitútu aplikovanej ekológie v úzkej spolupráci so štátnou ochranou prírody SR – Správou Pieninského národného parku. Projekt podporuje Nemecká spolková nadácia pre životné prostredie (DBU).

Jedným z hlavných cieľov projektu je snaha o modelové riešenie problému bielych plôch od ich identifikácie cez hodnotenie z pohľadu ochrany prírody, realizáciu obnovy travinných biotopov prostredníctvom likvidácie drevín až po znovuoobnovenie hospodárenia na vyčistených plochách.

Identifikácia a hodnotenie bielych plôch

Prvým krokom pri riešení problému bielych plôch bola ich identifikácia a bilancia. Identifikovali sa na základe prekryvu hraníc parciel katastra nehnuteľností a blokov LPIS v prostredí geografického informačného systému.

Na území parku sa celkovo identifikovalo 487 hektárov bielych plôch. Keď zoberieme do úvahy fakt, že v PIENAP-e je evidovaných v KN 2000 hektárov TTP, približne 24% je ich teda dnes už zarastených náletom tak, že nevyhovujú kritériám pre zaradenie do registra LPIS.

Veľmi zaujímavé sú tiež čísla o veľkosti bielych plôch. Najväčšia plocha má až 46 hektárov, druhá najväčšia 41 hektárov. Väčšinou však prevažujú plochy veľké desiatky árov. Priemerná veľkosť je 0,35 hektára.

Väčšina plôch sa nachádza na stretoch lúky a lesa, v okolí potokov a strží, ako aj na neobhospodarovateľných medziach. Vďaka nedostatočnému využívaniu poľnohospodárskej pôdy však vznikli už aj mimo týchto kritických plôch, na miestach, kde podmienky na obhospodarovanie nie sú natoľko sťažené.

Následným krokom, ktorý prebehol počas vegetačnej sezóny 2007, je mapovanie bielych plôch. Cieľom mapovania je zaznamenanie ich stavu z pohľadu ochrany prírody (štruktúrálna

charakteristiky, druhové zloženie). Posudzuje sa tiež, do akej miery je ešte technicky možné a účelné čistiť plochy od náletu. Súbežne s týmto procesom začala aj identifikácia vlastníkov a užívateľov plôch, ako aj komunikácia o ich zapojení do aktivít projektu.

Nelesná drevinová vegetácia v rámci blokov LPIS

Na začiatku projektu sa počítalo s tým, že odstraňovanie náletu sa sústreďí výlučne na biele plochy. Už prvé analýzy však ukázali, že problém so zarastaním poľnohospodárskej pôdy nie je iba problémom bielych plôch. Aj viaceré produkčné bloky zaradené do registra LPIS výraznou mierou ohrozuje rozširovanie náletu. Často ide najmä o porasty trniek a iných teplomilných krovín, ktoré nemusia byť identifikovateľné na prvý pohľad z ortofotomápu. Hoci bloky LPIS sú vyčlenené a poľnohospodár si v nich môže uplatniť nárok na dotačnú podporu, v skutočnosti sú bez obnovného zásahu neobhospodarovateľné. V PIENAP-e je to napríklad hrebeň Plašnej, kde si pamätníci ešte spomínajú na kvetnaté horské lúky z 80. rokov minulého storočia (PANIGAJ in verb.). Aj preto padlo rozhodnutie sústrediť sa v rámci projektu aj na obnovu takýchto plôch. Je dokonca možné, že pri konečnom sumári sa viac obnovných zásahov vykoná práve na takýchto miestach.

Ako zapojiť obnovené plochy do dotačnej podpory?

Žiadna obnovná aktivita by nemala byť samoúčelná, ale mala by byť odrazom k dlhodobému využívaniu lokality v budúcnosti. Väčšina užívateľov si dlhodobé poľnohospodárske využívanie trávnych porastov nevie už predstaviť bez dotačnej podpory. Pri bielych plochách musíme v tejto súvislosti vyriešiť problém, ako ich znovu zaradiť do dotačného systému. Plocha produkčných blokov LPIS na Slovensku predstavuje výmeru o niečo vyššiu ako 2 milióny hektárov. Je to výmera fixovaná k 30. júnu 2003 a maximálne takúto výmeru poľnohospodárskej pôdy je Európska únia ochotná u nás podporovať priamymi

platbami na plochu. Aj preto sa v podmienkach na priame platby, aj platby za znevýhodnené oblasti, objavuje podmienka, že podporovaná plocha musela byť poľnohospodársky užívaná k 30. júnu 2003. Striktné dodržiavanie tejto podmienky by diskvalifikovalo drvivú väčšinu novovyčistených plôch. Skúsenosť z praxe však ukazuje, že toto

pravidlo sa posudzuje pomerne benevolentne. Na základe žiadosti na Pôdohospodársku platobnú agentúru je preto väčšinou možné po následnej kontrole doplniť takéto plochy do registra LPIS. Tým získa užívateľ možnosť uplatniť na takýchto plochách nárok na dotačnú podporu.

Oveľa jednoduchšia je cesta, pokiaľ sa obnova vykoná v rámci blokov LPIS. Na plochu možno hneď po vyčistení poberať dotácie. Je dokonca možné si o ne požiadať ešte pred vyčistením, potom ho však treba stihnúť do stanoveného

termínu kosenia podľa
nadmorskej výšky.

Ako v budúcnosti s bielymi plochami?

Opäť sa vraciame k otázke, ktorou začínal náš článok. DBU projekt v Pieninách sa dostáva postupne do fázy, keď budeme spolu s užívateľmi a vlastníkmi hľadať odpovede na túto otázku. Na jednej strane budú naše zámery a priority vychádzajúce z terénnej inventarizácie, na druhej strane ochota vlastníkov pustiť sa do čistenia a vôľa pokračovať po čistení v poľnohospodárskom využití plôch. Ani ochota, ani vôľa u vlastníkov nie sú samozrejmosťou, veď vzhľadom na stav hospodárskych zvierat je na Slovensku prebytok trávnych porastov.

Objavujú sa tiež niektoré zásadné otázky, na ktoré nebudeme hľadať odpoveď iba v rámci nášho projektu, ale ktoré sú otázkami aj z celoslovenského pohľadu. Má zmysel investovať do čistenia bielych plôch alebo je lepšie snažiť sa udržať plochy v LPIS a rezignovať na biele plochy? Má zmysel sústrediť sa pri čistení iba na vybrané ohrozené biotopy a rezignovať na obnovu bežnejších typov? Objavujú sa aj legislatívne otázky. V platnom zákone o ochrane prírody a krajiny majú dreviny rastúce mimo lesa a intravilánu pomerne silnú ochranu. Nie je to kontraproduktívne v horských oblastiach, kde je takáto nelesná drevinová vegetácia znakom degradácie? Nebolo by účelné podporiť užívateľov a vlastníkov pôdy k čisteniu tým, že čistenie

TTP od náletu sa zapracuje ako manažmentové odporúčanie do programov starostlivosti?

Nechceme teraz odpovedať na tieto otázky, skôr podnietiť diskusiu aj na stránkach časopisu Chránené územia Slovenska, aj na iných fórach a veľmi sa tešíme na všetky aj polemické reakcie.

Literatúra:

MICHALEC, M. & JENDRIŠÁKOVÁ, S., 2006: Prírodný produkčný potenciál trvalých trávnych porastov (TTP) na Slovensku. s. 73-77. In.: NOVÁK, J., MACEJOVÁ, L. & STANKOVIČOVÁ, K.: Podtatranské pažite – Zborník referátov zo sympózia a vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou vydaný pri príležitosti 2. medzinárodného festivalu kosenia a 65. výročia založenia Šlachtiteľskej stanice Levočské lúky, a. s., SPU, Nitra

Mgr. Dobromil Galvánek
DAPHNE-Inštitút aplikovanej ekológie,
pobočka Zvolen
Ing. Katarína Žilkovanová, PhD.
S-PIENAP

Bzdochy pri rieke

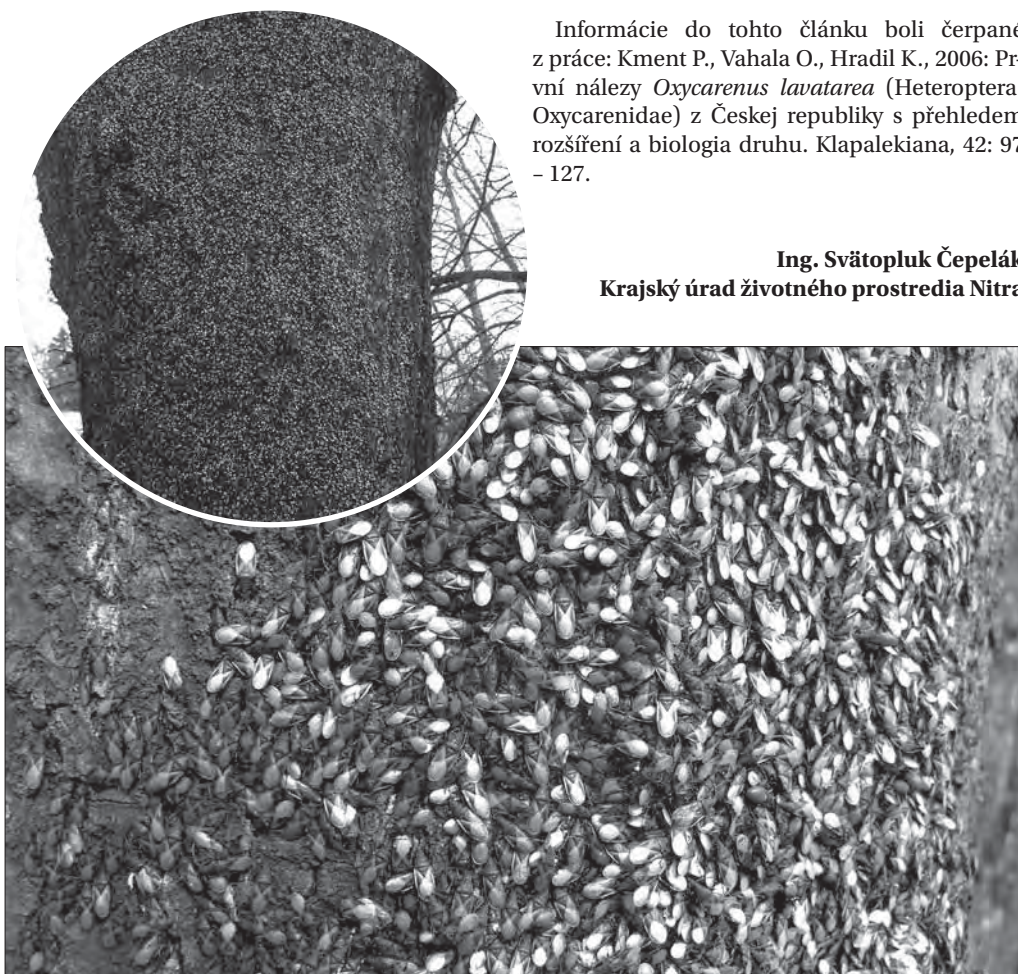
V zimných mesiacoch, keď je väčšina zástupcov hmyzu skrytá, bolo možné pozorovať hromadný výskyt *Oxycarenus lavatarea*. Je to druh patriaci do radu bzdochy (Heteroptera), na Slovensku známy iba od r. 1995 (Bianchi & Stehlík 1999). Odvtedy bol zaznamenaný na lokalitách ako Streda nad Bodrogom (KMENT et al. 2003) a viacerých lokalitách juhozápadného Slovenska (uvádza KRÁLIKOVÁ 2003). V Českej republike bol prvý nález z Brna v r. 2004. Takto putuje stále severnejšie, čoho príčinou môže byť aj globálne otepľovanie. Pôvodne je to stredozemný druh.

Druh je nápadný svojou početnosťou. Prezimuje masovo na kmeňoch líp často v státisícoch, čo je vidieť aj z fotodokumentácie. Na jar sa rozliezajú do koruny stromov. Živia sa rastlinnou šťavou. Živnou rastlinou je lipa, ako aj slezovité rastliny. V Taliansku a Tunise boli zaznamenané škody na broskyniach a marhuliach, v Alžírsku to bola vinná réva. Obťažovanie človeka nebolo zaznamenané. Na vegetácii môže spôsobovať zastavenie rastu, prípadne deformácie.

Je to druh u nás nový a zaslúži si svoju pozornosť.

Informácie do tohto článku boli čerpané z práce: Kment P., Vahala O., Hradil K., 2006: První nálezy *Oxycarenus lavatarea* (Heteroptera: Oxycarenidae) z Českej republiky s přehledem rozšíření a biologie druhu. Klapalekiana, 42: 97 – 127.

Ing. Svätopluk Čepelák
Krajský úrad životného prostredia Nitra

Medveď hnedý na Poľane

Z hľadiska celkovej antropopresie na prírodu sa v súčasnej dobe stále častejšie pristupuje k hodnoteniu populácií jednotlivých druhov zveri. Veľký dôraz sa kladie najmä na poznanie sociálnej (pohlavnej a vekovej) štruktúry veľkých šeliem. Na základe komplexnejších ekologických štúdií, ktoré vychádzajú z poznania ekológie a etológie druhu vo väzbe na určité územie, sa pristupuje k manažmentu, programom zachrany, ochrany a pod.

Mapovanie veľkých šeliem formou pobytových znakov na Poľane v roku 2007 (tab. č. 1) s prihliadnutím na monitoringy uskutočnené v rokoch 1999 a 2001 (tab. č. 2) priniesli nasledovné výsledky.

Monitoring veľkých šeliem formou mapovania pobytových znakov v roku 2007 sa uskutočnil v rámci CHKO-BR Poľana a priľahlého okolia na ploche približne 25 000 ha. Celkom bolo zistených 42 medvedov, 10 rysov, 5 vlkov a 5 mačiek divých. Tieto čísla treba brať ako načrtnutie reálneho stavu a nie ako niečo exaktné.

Po komplexnom zhodnotení aj minuloročných monitoringov možno konštatovať, že v CHKO-BR Poľana a jej príľahlom okolí sa pohybuje okolo 40 medvedov, dve vlčie svorky v počte do 10 jedincov, okolo 6 – 8 rysov a do 10 mačiek divých.

Na základe najnovšieho monitoringu v roku 2007 (tab. č. 1) sme sa pokúsili zhodnotiť populáciu medveda hnedého v tomto území. Na porovnanie sme poskytli merané veličiny z roku 2001 (tab. č. 2).

Podľa vedeckých štúdií hodnotiacich populáciu medvedov hnedých bola vypracovaná korelácia medzi mierami stôp a hmotnosťou. Za najdôležitejšie kritérium možno považovať fakt, že medveď so šírkou prednej laby aspoň 16 cm má s najväčšou pravdepodobnosťou viac ako 200 kg. Takisto je dôležitá dĺžka zadnej laby, ktorá u skutočne veľkých medvedov je aspoň 26 cm, aj keď táto závislosť údajne nie je až taká spoľahlivá. Medveď s dĺžkou zadnej laby do 14 cm je jednoročný a nad 14 cm dvojročný, pričom treba prihliadať aj na dátum merania, lebo

je rozdiel, či meriame napr. stopu 14 alebo 20 mesačného jedinca. Hmotnosť medvedov narastá do veku 15 rokov, po 11. roku už len nepatrne. Medviedatá v 1. roku vážia menej ako 50 kg a túto hmotnosť prekročia až v 2. roku života. Hmotnosť 100 kg a viac dosiahne medveď spravidla až vo veku 4 rokov a medvedice vo veku 5 rokov. Medvede prekročia váhu 150 kg spravidla vo veku 7 rokov, medvedice vo veku 12 rokov.

Aj keď korelácia medzi mierami stôp a hmotnosťou nie je stopercentne spoľahlivá, dá sa aspoň približne odhadnúť štruktúra sledovanej populácie. Z celkového súboru na Poľane v roku 2007 malo až 21 jedincov zadnú stopu dlhú 20 cm a viac, čo by mohlo nasvedčovať tomu, že sú to medvede s hmotnosťou okolo 150 kg, prípadne vyššou, čo by znamenalo, že ide o 7 a viacročných jedince, 17 medvedov malo dĺžku zadnej laby menšiu a 4 jedince boli nemerateľné. Bola potvrdená prítomnosť 6 vodiacich medvedíc, kde sa uvažovalo aj o dvojročných medviedatách, ktoré plnia úlohu pestúnov. Všetko ide o medvedice, ktoré mali dĺžku zadnej stopy 20 cm a viac.

Mladý medveď s ešte jasne viditeľným bielym obojkom

Tab. 1: Prehľad sociálnej štruktúry medveda hnedého zisteného na základe mapovania pobytových znakov v období 10. a 11. novembra 2007

	Trasa	Vek stopy	Skupina	Predná stopa		Zadná stopa		Pohlavie	Poznámka
				šírka	dĺžka	šírka	dĺžka		
1	Chrapková	do 2	X	14	14	14	21	medvedica	
2	Chrapková	do 1	x	11	10	11	18	medvieda	
3	Chrapková	do 2							nemerateľné
4	Chrapková	2 hod.				10	20		
5	Javorinka	do 1		14					nemerateľné
6	Javorinka	do 1		17					nemerateľné
7	Javorinka	nad 1	X			13	26	medvedica	
8	Javorinka	nad 1	x			9	19	medvieda	
9	Javorinka	do 1							nemerateľné
10	Bugárovo	do 1		15	15	16	23		
11	Bugárovo	do 1	X	14	13	14	22	medvedica	
12	Bugárovo	do 1	x	8,5	9	12	17	medvieda	
13	Bugárovo	do 1	x	12,5	11	13	19	medvieda	
14	Bugárovo	do 1		11	14	11	19		
15	Bugárovo	do 1	X	14	15	14	25	medvedica	
16	Bugárovo	do 1	x	10	10	10	17	medvieda	
17	Klimentka	do 1		10,5	11	10,5	19		
18	Klimentka	do 1		11	12	11	17		
19	Klimentka	do 1		13	14	13	23		
20	Klimentka	do 1		11,5	12	12	20		
21	Klimentka	do 1		15	15	15	25		
22	Klimentka	do 1		11	11	11	18		
23	Klimentka	do 1		12	11	12,5	21		
24	Klimentka	do 1				11	17		
25	Klimentka	do 1		12,5	12	12	22		
26	Záhorská	do 1		12	13	13	22,5		
27	Záhorská	do 1	X	13,5	13,5	13,5	24,5	medvedica	
28	Záhorská	do 1	x	9	9,5	9,5	16	medvieda	
29	Záhorská	do 1		14	14	14	24		
30	Záhorská	do 1		13	13	16	22		
31	Záhorská	do 2		11	11	12	20		
32	Záhorská	do 2				14	22		
33	Kyslinky	do 1		9	11	11	19		
34	Kyslinky	do 1				13	19,5		

Druhovú ochrana živočíchov

	Trasa	Vek stopy	Skupina	Predná stopa		Zadná stopa		Pohlavie	Poznámka
				šírka	dĺžka	šírka	dĺžka		
35	Kyslinsky	do 1		13,5	16	14	24		
36	Kyslinsky	do 1		11	10	11	18		
37	Kyslinsky	do 1		14	13	14,5	23		
38	Kyslinsky	do 1		11,5	11,5	11	21		
39	Genzlová	do 1		11	12	11	19		
40	Genzlová	do 1	X	14	14	15	24	medvedica	
41	Genzlová	do 1	x	9	10	9	15	medvieďa	
42	Genzlová	do 1		10	7	11	12		

Poznámky: vek stopy je udávaný v dňoch, X – medvedica vodiaca, x – medvieďa, dospelé jedince samčieho pohlavia, ako aj medvedice nevodiace neboli rozlišované

Z toho by vyplývalo, že by mohlo ísť o samice v strednom a staršom veku (okolo 7 – 10 rokov a viac). Na základe meraných stôp by bolo veľmi ťažké presnejšie vyhodnotiť počet tohoročných, ako aj starších mláďat, pretože tu je duplicita stôp veľmi pravdepodobná a aj presné merania sú veľmi obtiažne. Na základe vyššie uvedených korelácií medzi mierami stôp a hmotnosťou jedinca by na Poľane nebol medveď s hmotnosťou 200 kg a vyššou, čo je ale veľmi málo pravdepodobné a je reálny predpoklad, že určite aspoň

2 – 3 takéto jedince sa tam pohybujú. Takýto jedinec bol potvrdený v roku 2001. Tu si treba uvedomiť, že aj medveď, ktorý môže mať v konkrétnom roku hmotnosť 200 kg a viac, môže mať v ďalšom roku hmotnosť oveľa menšiu z dôvodu chôrob, neplnohodnotnej potravy a pod., pričom ale veľkosť laby, a tým aj veľkosť stopy, sa zachováva. Takisto je fakt, že medvede s menšou dĺžkou zadnej laby ako 26 cm môžu mať viac ako 200 kg. Dôležité je hlavne, ako bolo vyššie spomenuté, všímať si najmä šírku prednej laby.

Medvedie záhryzy

V priaznivých zimách si medveď miestami vyjde na potulky

Tab. 2: Prehľad sociálnej štruktúry medveďa hnedého zisteného na základe mapovania pobytových znakov v období 1. a 2. decembra 2001

	Trasa	Vek stopy	Skupina	Predná stopa		Zadná stopa		Pohlavie	Poznámka
				šírka	dĺžka	šírka	dĺžka		
1	Klimentka	do 2				14	20		
2	Klimentka	nad 2		14	13	16	20		
3	Klimentka	do 2		12	15	16	20		
4	Klimentka	do 1		17	19	17	24		
5	Klimentka	do 2		11,5	12	11,5	18		
6	Klimentka	do 1		10	13	15	18		
7	Klimentka	do 2		11			20		
8	Klimentka	do 2		16			29		
9	Klimentka	nad 2		13			17		
10	Klimentka	nad 2		13			20		
11	Záhorská	do 2	X	14	14	13	23	medvedica	
12	Záhorská	do 2	x	9	10	11	18	medvieďa	
13	Záhorská	nad 2		11		11	17		
14	Záhorská	do 1		10	15	11	17		
15	Záhorská	do 2				15	20		
16	Záhorská	do 2				14	25		
17	Záhorská	do 2					22		
18	Záhorská	24		11	12	14	20		
19	Kyslinsky	nad 2		12			18		
20	Kyslinsky	do 2		16			22		
21	Kyslinsky	do 2		13			20		
22	Kyslinsky	do 1	X	13			23	medvedica	
23	Kyslinsky	do 1	x	8			15	medvieďa	
24	Kyslinsky	do 1	x	8			15	medvieďa	
25	Kyslinsky	do 1		14			21		
26	Kyslinsky	do 1					24		
27	Chrapková	do 1		12			19		
28	Chrapková	do 1		12			21		
29	Chrapková	do 1		12			18		
30	Chrapková	do 1		12			21		
31	Chrapková	do 1		12			18		
32	Chrapková	do 2	X	13			21	medvedica	
33	Chrapková	do 2	x	9			17	medvieďa	
34	Chrapková	nad 2		12			18		

Druhovú ochranu živočíchov

	Trasa	Vek stopy	Skupina	Predná stopa		Zadná stopa		Pohlavie	Poznámka
				šírka	dĺžka	šírka	dĺžka		
35	Chrapková	nad 2		15			24		
36	Kalamárka	do 1	X	14			22	medvedica	
37	Kalamárka	do 1	x	9,5			14	medveďa	
38	Kalamárka	nad 2		18			27		
39	Genzlová	nad 2		12			20		
40	Genzlová	do 1	X	12			22	medvedica	
41	Genzlová	do 1	x	10			17	medveďa	

Poznámky: vek stopy je udávaný v dňoch, X – medvedica vodiaca, x – medveďa, dospelé jedince samčieho pohlavia, ako aj medvedice nevodiace neboli rozlišované

Pre existenciu veľkých šeliem je potrebné zachovanie čo najväčších nerušených lesnatých prírodných komplexov. V súčasnosti sa na našom území dá len veľmi ťažko hovoriť o takýchto oblastiach. Stále väčšia fragmentácia biotopov pôsobí negatívne nielen na populáciu medveďa, vlka a rysa, ale aj na iné živočíšne druhy. Takéto územie predstavuje aj orografický celok Poľana. Na tomto relatívne malom území prebieha intenzívna antropická činnosť. Medveď hnedý je naša najväčšia šelma, ktorá nachádza na Poľane ešte optimálne ekologické podmienky, aj keď negatívny vplyv na jeho nerušenú existenciu je vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti značný.

Treba upozorniť na niektoré skutočnosti tejto šelmy vo vzťahu na dané územie. Orografický celok Poľana tvoria tri hrebene uzatvárajúce kalderu uprostred. Celkové výškové prevýšenie je len niečo viac ako 1000 m n. m. Najcennejšie časti prírody, širšie lesné komplexy, ktoré sú legislatívne chránené zákonom o ochrane prírody a krajiny č. 543/2002 Z. z. 5. stupňom ochrany, sú na Poľane situované v miestach, ktoré ani zďaleka nepredstavujú jadrové centrá výskytu medveďa v tomto území. Tieto prísne chránené územia, národné prírodné rezervácie (NPR), predstavujú najmä vrcholové smrečiny, kde sa medveď miestami pohybuje, ale oveľa častejší je v troficky (potravinne) vhodnejších dubovo-bukových lesoch v nižších častiach Poľany. Tam potom dochádza aj k častejším stretom a pozorovaniu medveďa, na základe čoho sú častokrát mylné predstavy o jeho početnosti a pod. Je dôležité si uvedomiť,

že častejšie pozorovanie a strety sú podmienené najmä sezónne výhodnými trofickými zdrojmi (úrody žaludov, bukvic, kukuričné polia a iné), ktoré medveď v danom čase intenzívnejšie navštevuje. Takisto medvede na Poľane brložia hlavne v stredných a nižších partiách pohoria, čo je z hľadiska ich topických (sídelných) a trofických (potravových) možností výhodnejšie.

Bude veľmi ťažké správne skombinovať rozvíjanie intenzívnych ľudských aktivít a súčasne sa snažiť zachovať všetky hodnotné a cenné časti prírody, nehovoriac o nejakých širších komplexoch, kde by bol zachovaný nerušený priebeh prírodných procesov. Pri hodnotení populácií jednotlivých druhov treba pristupovať veľmi citlivo, zohľadňovať čo najväčší počet faktorov a neupriamovať sa len na nejaké čísla a modely. V tomto smere bude nevyhnutne potrebná systematická kombinácia viacerých metód, ako je okrem mapovania pobytových znakov aj sledovanie aktivity jedincov pomocou rádiotelemetrie a genetické analýzy získané z odberu vzoriek trusu a pod. Na základe dosiahnutých výsledkov možno konštatovať, že v súčasnosti sa populácia medveďa hnedého na Poľane ukazuje ako stabilná a prevládajú jedince stredného veku.

Jaroslav Babic
S-CHKO BR Poľana
Ing. Vladimír Vician PhD.
Fakulta ekológie a environmentalistiky
TU Zvolen
Foto: V. Vician

Prírodná rezervácia Listové jazero

Ornitológ Milan Bališ ^{/1} ešte počas vysokoškolských štúdií v dňoch 3. – 7. mája 1949 v rámci zoologickej exkurzie Prírodovedeckej fakulty Slovenskej univerzity navštívil okolie Kolárova (vtedajšej Guty). Pri tej príležitosti mali účastníci možnosť vyhladať aj mŕtve rameno Váhu, dnešné Listové jazero (miestny názov Holt Duna alebo Leveles), kde ich zaujal ťah čoríkov čiernych (*Chlidonias nigra*) a čoríkov bielostrídlych (*Ch. leucoptera*) i ďalších operencov. Túto skutočnosť Bališ zachytil v reportáži uverejnenej v Poľovníckom obzore ^{/2}. Riport je doposiaľ prvou písomnou zmienkou o tejto lokalite.

Listové jazero nachádzajúce sa v okrese Komárno v chotároch Nesvady a Vrbová nad Váhom charakterizujú najmä rastlinné a živočíšne druhy s väzbou na vodné a močiarné prostredie. Lokalita je dôležitou zastávkou migrujúceho vtáctva, najmä čajkovitých (*Laridae*), rybárovitých (*Sternidae*) a kačicovitých (*Anatidae*). Túto skutočnosť potvrdzuje vo Francúzsku v ústí rieky Rhôn 10. januára 1959 okružkovaná kačica chrapkavá (*Anas crecca*), nájdená 8. novembra 1959 na Listovom jazere alebo v Litve v PR Žuvintas okružko-

vaná čajka smeživá (*Larus ridibundus*), nájdená tamtiež 2. októbra 1959.

Z vtáčích hniezdičov sú pre Listové jazero najviac príznačné trsteniarik škriekavý (*Acrocephalus arundinaceus*), trsteniarik bahenný (*A. scirpaceus*), kačica divá (*Anas boschas*), chochlačka vrkočatá (*Aythya fuligula*), labuť hrubozobá (*Cygnus olor*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*), strnádka trstová (*Emberiza schoeniclus*), lyska čierna (*Fulica atra*), svrčiak slávikovitý (*Locustella luscinioides*), sliepočka zelenonohá (*Gallinula chloropus*), bučiak močiarny (*Ixobrychus minutus*), potápka chochlatá (*Podiceps cristatus*), chriaštel vodný (*Rallus aquaticus*), kúdelníčka lužná (*Remiz pendulinus*) a pod. Osobitnú pozornosť si zasluhuje pozorovanie 9 exemplárov husí divokých (*Anser anser*) v čase nidifikácie (Žďárek P., Stollmann A., dňa 30. 4. 2007), čo poukazuje na možnosť ich prípadného hniezdzenia na Listovom jazere. Poznamenávam, že najbližšie doložené hniezdisko husí divokých sa toho času nachádza na 60 km vzdialených rybníkoch pri Pustých Úľanoch (Trnka, Trnková, 2004) ^{/3}.

Význam Listového jazera znásobuje stabil-

ný výskyt reliktného cicavca hraboša severského (*Microtus oeconomus*), potvrdeného v roku 1974 ⁴.

Listové jazero bolo po dlhých peripetiách vyhlásené za prírodnú rezerváciu (PR) pred dvadsiatimi rokmi výnosom Ministerstva kultúry SSR č. 1160/1988-32 zo dňa 30. 6. 1988., neskôr prevyhlásené zákonom č. 287/1994 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Výmera PR predstavuje 41,02 ha, z čoho vodná plocha zaberá 36,17 ha a okolitý porast 4,85 ha. Na území PR platí 4. stupeň ochrany. Ochrana a pokoj rezervácie už aj vzhľadom na to, že sa nachádza na odľahlom, ťažko prístupnom mieste obďaleč od cestných komunikácií, je zabezpečená priam vzorne. Z obavy postupného zazemňovania jazera sa v rokoch 1991 – 92 vykonalo odbahnenie pomocou sacieho bagra. V roku 1995 štátnou ochranou prírody pripravený osobitný režim ochrany PR zabezpečili Štátne

lesy v Palárikove prostredníctvom Antona Zúbera, správcu rezervácie.

Poznámky:

¹ Narodený v Ipelškom Sokolci 12. 12. 1924, žiak prof. O. Ferianca. RNDr. získal dizertačnou prácou Kvantitatívny výskum vtáctva lužných lesov Podunajska (1952). Milan Bališ pôsobil dlhé roky na Správe TANAP v Tatranskej Lomnici, neskôr až do penzionovania na Výskumnej stanici Vysokej školy veterinárnej v Košiciach. Zomrel v Poprade 19. novembra 1996.

² Roč. 4, č. 7, str. 93 – 95.

³ Tichodroma, 16, str. 90 – 91.

⁴ Binder P., Stollmann A., 1975: Lynx (Praha) n. s. 17, str. 19 – 22.

RNDr. Andrej Stollmann

Botanické postrehy z Malých Karpát – bude možná záchrana niektorých vzácnych druhov?

Otepľovanie prináša so sebou ťažké skúšky pre našu prírodu. S postupným zvyšovaním teplôt možno očakávať aj vzrast vodného deficitu (najmä na vápencoch a dolomitoch) a letá podobného charakteru ako v roku 2007. V Malých Karpatoch v oblastiach s priepustným vápencovým a dolomitovým podložím v roku 2007 v dôsledku sucha opadala časť listov bučín už v letných mesiacoch a na konci 1. septembrovej dekády tu na mnohých miestach s južnou expozíciou boli buky úplne bezlisté. Sucho sa prejavilo napríklad aj na plodoch drieňa, ktoré v tom istom období nezriedka nedosahovali dĺžku ani 1 cm. Veľa rastlín v dôsledku sucha vôbec nezakvitlo alebo vytvorilo menšie množstvo semien, prípadne žiadne. Ich prírastky boli taktiež menšie než po iné roky.

V suchom období predstavuje pre rastlinstvo enormnú záťaž aj pastva. Platí to predovšetkým na miestach so skalnatým vápencovým a dolomitovým reliéfom, ktoré obľubujú najmä muflóny.

Tých je v Malých Karpatoch permanentne nadmerné množstvo vzhľadom na možnosti týchto biotopov. Nielenže spásajú doslova takmer všetko čo dosiahnu, ale spôsobujú aj nezanedbateľnú pôdnu eróziu, ktorej zväčšujúci sa rozsah možno sledovať aj s odstupom iba niekoľkých rokov. Samozrejme spásajú aj kvety či plody tých rastlín, ktoré dokážu vytvoriť semená aj v extrémnych klimatických podmienkach. Tento trend je dlhodobo neúnosný najmä pre rastlinné druhy, ktoré sa rozmnožujú iba semenami alebo prevažne semenami, limitujúcim faktorom ich výskytu bude dĺžka ich života. Azda netreba v tejto súvislosti uvádzať, že situácia bude rovnaká aj v prírodných rezerváciách s týmito biotopmi. Menšiu devastáciu možno očakávať iba v blízkosti turistických chodníkov a na iných miestach, kde sú muflóny častejšie vyrušované a na miestach pre ne úplne neprístupných (t. j. skalných stenách).

Neveselé perspektívy sú aj pred rastlinstvom pramenísk a mokradí. V Malých Karpatoch ich

je velmi málo a sú vyhladvane najmä diviakmi, ktorých je tu tiež nadbytok. Vlhké miesta nielenže rozrvvaju pri hľadaní potravy, ale vytvarvaju si z nich bahnska a to tým viac,cim je teplejšie. Velmi tazko sa daju zachrániť tieto miesta so vzácnou kvetenou. Napríklad krutk močiar-ny (*Epipactis palustris* (L.) Crantz) rastie v Ma-lych Karpatoch iba na troch miestach (KRÁLÍK 2006), vstavacovec májový (*Dactylorhiza ma-jalis* (Rchb.) P. F. Hunt et Summerh.) sa recent-ne vyskytuje v Ma-lych Karpatoch zrejme už iba na 6 lokalitách (KRÁLÍK 2007) a meikkskridlicovity (*Gladiolus imbricatus* L.) iba v jednej malej do-line na 3 mikrolokalitach (KRÁLÍK 2006). Pri ich ochrane dočasne pomáha napríklad odklonenie prístupových diviachch chodníkov pouitm sta-rch dezodorantov, zatarasenm ich výstupov z hustin alebo napichanm otrnench konárikov hlohu do mokrej pôdy medzi vzácne rastlinné druhy. Známa je aj možnosť použitia zapnutého starého tranzistorového rádia, je vsak skôr teo-reticka, lebo treba pravidelne vymieňať batérie a rui poľovníkom zver.Žiadne takéto prostried-ky vsak nepomôžu, keď je napríklad rozloženie vegetačných prekazok (krovia a pod.) uspori-a- dané na nestastie tak,že maloplošné svahové pramenisko na lúke je v priamej línii k miestu, kde poľovníci prikrmuju zver, aby ju naučili pri- chadzat pred posed priamo pod musku. Preto-že v prírode platí zákon minimalizácie vyda-nej energie, aby bolao najefektivnejšie využitá, idú zvieratá najschodnejsou a najpriamejsou cestou, v tomto prípade priamo cez pramenisko

ku krmovisku. Konkrétne ide o pramenisko s mei- komkridlicovitym, krutikom močiar-nym, vsta-vacovcom majovym a inými vzácnymi rastlinami neďaleko Perneka. Azda by pomohli oplostenia a iné prekazky, ktoré by presmerovali zvieratá. Tu je už ale zrejme potrebná dohodatatnej ochra-ny prírody s vlastníkom pozemku. Pre zaujíma-vost: hodnota 1 rastliny meikakridlicoviteho je 800,- Sk, krutika močiarneho 1 100,- Sk; cena 1 kg diviachieho mäsa (podľa toho o akuast ide) je 270 - 420,- Sk, muflonieho 220 - 310,- Sk, srn-ieho 255 - 550,- Sk (zdroj denník Plus jeden deň 7. 12. 2007).

S dôsledkami klimatických zmien sa nedá uro-bit nič. V konflikte zvieratá - rastliny samozre-j-me rastliny vždy budú, obrazne povedané,taha za krati koniec. Nepomou rezervácie, zako-ny, iba aktívna ochrana, ktorá vsak zrejme nie je v silachtatnej ochrany prírody.

Literatúra:

KRÁLÍK, T., 2006: Nové nálezy ohrozených a vzacnejich taxónov cievnatých rastlín v Ma-lych Karpatoch. Bull. Slov. Bot. Spolon., 28: 107 - 114.

KRÁLÍK, T., 2007: Nové nálezy ohrozených a vzacnejich taxónov cievnatých rastlín v Ma-lych Karpatoch II. Bull. Slov. Bot. Spolon., 29: 83 - 91.

RNDr. Tibor Králík
Botanická zahrada Univerzity Komenského
Bratislava

Botanická zahrada Univerzity Pavla Jozefaafarika **-len agendy BGCI**

Botanická zahrada Univerzity Pavla Jozefaafarika (BZ UPJS) po viacrocnom usili o for-movanie vedeckého smerovania a postupnej re-alizacie vyskumnejinnosti v oblastitudia bio-logie ohrozených a chránených rastlín dosiahla významné uznanie od Medzinárodného zdru-zenia botanických záhrad pre ochranu (Botanic Gardens Conservation International - BGCI) so sídlom v Richmonde (Anglicko). Skutočnosť,

že BZ UPJS je od 1. októbra 2007lenom agendy BGCI vyznamnejšie umooouje uchadzat sa o pro-jekty nielen regionalneho významu, ale v spolu-práci s inými botanickymi záhradami a vedecký-mi inštitúciami aj na medzinarodnejrovni. Táto spolupraca umooouje nielen vzájomnú podporu, ale tiež ajpecializaciu v programoch, efektívne využitie odborníkov a finančných prostriedkov. Na Slovensku okrem BZ UPJS jelenom agendy

BGCI aj Arborétum Mlyňany SAV.

Približne 2 204 botanických záhrad v 153 krajinách celého sveta má zhromaždenú významnú časť rastlinnej rozmanitosti z jednotlivých fyto-geografických oblastí našej planéty. Na základe odhadu BGCI sa v botanických záhradách a arborétach pestuje najmenej 6 miliónov rastlín. Medzi nimi je 80 až 100 tisíc druhov vzácných a ohrozených rastlín. Z nich je asi 10 tisíc ohrozených vyhynutím v prírodných podmienkach. Poslaním BGCI je umožniť vzájomnú spoluprácu, výmenu skúsenosti a zapojenie do spoločných programov, podporiť činnosť botanických záhrad a arborét, najmä v rozvojových krajinách, viesť celosvetovú databázu botanických záhrad a databázu ohrozených druhov rastlín, ktoré sa pestujú v botanických záhradách a arborétach.

Významná je edukačná činnosť v oblasti environmentálnej výchovy a vzdelávania. BGCI má bohatú publikačnú činnosť, organizuje kvalifikačné kurzy a medzinárodné kongresy zamerané na výchovu a vzdelávanie. BGCI svoju činnosť zabezpečuje prostredníctvom strategických dokumentov, ako sú napr. Medzinárodná agenda botanických záhrad (International Agenda for Botanic Gardens in Conservation), ktorá bola prijatá v roku 2000. Nadväzuje na prvú Stratégiu botanických záhrad (Botanic Gardens in Conservation Strategy) z roku 1989, v ktorej sú hlavné ciele a aktivity botanických záhrad. Od roku 1985 významnou medzinárodnou aktivitou BGCI, ktorá umožňuje pravidelné stretávanie odborníkov a aktualizáciu programov, sú medzinárodné kongresy botanických záhrad. Na ostatnom medzinárodnom kongrese botanických záhrad, ktorý sa uskutočnil v roku 2004 v Barcelone, boli prijaté ciele pre botanické záhrady do roku 2010 (2010 Targets for Botanic Gardens). Prijaté ciele definu-

jú všeobecné body Globálnej stratégie ochrany rastlín (Global Strategy for Plant Conservation) a odporúčajú ich realizáciu s ohľadom na možnosti botanických záhrad a súčasnú environmentálnu situáciu.

Podľa BGCI spravuje vyše 400 botanických záhrad po celom svete nejaké prírodné územia. BZ UPJŠ je chránený areál a významným centrom územného systému ekologickej stability v meste Košice. V svojej koncepcii v oblasti výskumu a vedy má prioritne zadané obsahové

zameranie projektov na štúdium biológie chránených, ohrozených a vzácných druhov vo východoslovenskom regióne. Tým, že sme súčasťou agendy BGCI, máme možnosti podieľať sa na riešení vedeckých projektov aj na medzinárodnej úrovni. Predpokladáme, že spolupráca s Ministerstvom životného

prostredia SR a jeho odbornými inštitútmi – štátnou ochranou prírody SR a Slovenskou agentúrou ŽP, prispejú k ďalšiemu kvalitatívnemu rastu. Konkrétnym výstupom môžu byť spoločné projekty na vybraných druhoch vyšších rastlín v regióne východného Slovenska. Zároveň týmto príspevkom vyzývame na spoluprácu všetkých zainteresovaných na štúdium, uchovaní a reštaurácii ohrozených druhov a ochranu biodiverzity našej flóry.

**doc. RNDr. Sergej Mochnacký, CSc.
BZ UPJŠ**

Konec vítězného tažení křídlatek

Takovým zvoláním ohlásil pan Šrubař, 70-ti letý strážce přírody ze ZO ČSOP Kunčice pod Ondřejníkem, první pozitivní výsledky v boji proti tomuto odolnému škůdci biodiverzity. Na jejím šíření se v minulosti, t. j. v 18. století, ve značné míře podílely i vodní toky: Frýdlantská Ondřejnice, Ostravice – směrem na východ a Tichávka, Lubina a Odra – směrem na západ.

Likvidace této invazní rostliny byla před 20 léty podnětem k založení základní organizace ČSOP v Kunčicích pod Ondřejníkem. „Zlikvidovat rostlinu a její rozvětvený kořenový systém tvořící mohutný polykormon jsme se snažili mnoho let různými doporučovanými způsoby, ale křídlatka, i když oslabena, rostla stále“. Takto komentuje pan Šrubař letitou snahu o stanovení účinného postupu k jejímu potlačení, který by se pozitivně prokázal v terénu.

Zpočátku to bylo kosení nadzemní biomasy, trhání a vykopávání kořenů, ale oslabená křídlatka rostla dále, i když se zastavilo její nekontrolované šíření. Kombinace mechanické a chemické likvidace pokračovalo v následujícím desetiletí. S přibývajícím zkušenostmi a poznáním účinků všech dostupných herbicidů se dostavily výraznější výsledky. Na plochách, kde byla křídlatka potlačena a zlikvidována, se v malém časovém odstupu však objevovala znova. Silil všeobecný názor, že tento neodbytný vetřelec se vyhubit nedá.

Zkušenosti pracovníků, kteří v terénu sváděly neustálý boj s křídlatkou již popsány metodami, a také spolupráce s Botanickým ústavem AVČR přinesly své plody. Předně, postupy zaměřené na mechanické nebo chemické ničení nadzemní biomasy v průběhu vegetačního období se prokázaly jako velmi pracné, ekonomicky náročné a co je podstatné – neúčinné.

Z pohledu biologa-fyziologa se postupovalo „proti proudu“, tedy upřesněno, proti translokačnímu proudu živin.

Translokační proud v rostlinách transportuje živiny a zásobní látky podobně jako v lidském těle krev. Má však jednu zvláštnost, jednou dominantně proudí od kořenů k nadzemním částem rostliny a jindy naopak, z nadzemních částí do kořenů. Využitím tohoto poznatku a jeho

ověření při potlačování křídlatek vyvolalo výše uvedené vítězné zvolání pana Šrubaře.

Jak to funguje?

S nastupujícím podzimem po odkvetení rostlin a vytvoření generativních rozmnožovacích částí – semen, plodů ap. rostliny stěhují zbylé asimiláty v podobě cukrů do pozemních zásobáren – kořenů. A právě tento směr proudění je vhodné využít k transportu herbicidů ulpěných na nadzemní biomase k tomu, aby se co největší množství této látky s asimiláty dostalo do zásobních orgánů – kořenů. Zde dochází jejich působením k narušení buněčných struktur, což má za následek odumření kořenového systému. Kořeny – kotvící a pumpující zařízení rostlin, které v jarním období obnovují transport živin společně s napumpovanou vodou, je působením herbicidů v uplynulém roce zničeno. Důsledkem je, že rostlina již příštího jara nevyraší. Tento postup pan Šrubař nazval prostě – beskydský postup (BP).

Doporučení

Před 5-ti léty pracovníci ze ZO ČSOP Kunčice pod Ondřejníkem dospěli k poznání a v praxi ověřili, že bez vzrostlé, nepoškozené nadzemní části křídlatek (japonské, sachalinské i jejich křížence české) nelze kořenový systém totálně

zničit.

Z tohoto poznání proto vyplývají určité zásady, které je nutno dodržet, aby likvidace křídlatek byla dokonalá.

1. V průběhu vegetace musíme porost chránit před poškozením (mechanickým), aby bylo možné za příznivého počasí herbicidem orosit celou rostlinu.
2. Chemický postřik provést po odkvětu rostlin v době ubývání měsíce, aby bylo možno využít nejintenzivnější zpětný proud asimilátů do kořenů.
3. Nespěchat s odstraňováním usychající biomasy, aby všechny herbicid byl dokonale odtransportován do kořenové soustavy.

Beskydský postup (BP)

Porosty křídlatek, ačkoli se to zdá paradoxní, chráníme před mechanickým poškozením od počátku vzrůstu nadzemních částí rostlin až do doby po odkvetení a vytvoření semen. Jakékoliv mechanické poškození – fragmentace biomasy, vykopávání kořenů nebo postřik herbicidem v období květen – srpen, je nežádoucí a přímo škodlivé.

Fragmentací nadzemní částí rostlin nebo vykopáváním kořenů totiž dochází k dalšímu rozmnožování těchto odolných rostlin, a to vegetativním způsobem – řízků stvolů nebo úlomky kořenů. Tedy místo potlačování rostliny vlastně podporujeme její rozšiřování.

Orosením herbicidy ROUNDUP-BIAKTIV, ROUNDUP-FORTE, ROUNDUP-RAPID pouze dočasně narušíme růst biomasy rostliny, ale tato je schopna díky své odolnosti a zásobám živin v polykormonech opětovně ještě v témže roce vyrašit. Navíc, protože nadzemní biomasa křídlatek není ještě dostatečně vzrostlá, porosty jsou mezernaté, a tak značná část aplikovaného herbicidu zasáhne holou zemi, resp. žádoucí porosty keřů a bylin. Plývá se tak ekonomickými prostředky vynaloženými na mechanickou fragmentaci (kosení, mulčování) nebo náklady na herbicidní přípravky a jejich

aplikaci. Efekt je takový, jak jej všichni známe – křídlatky rostou a šíří se dále a žádoucí vegetace nám vlivem ošetření herbicidem hyne.

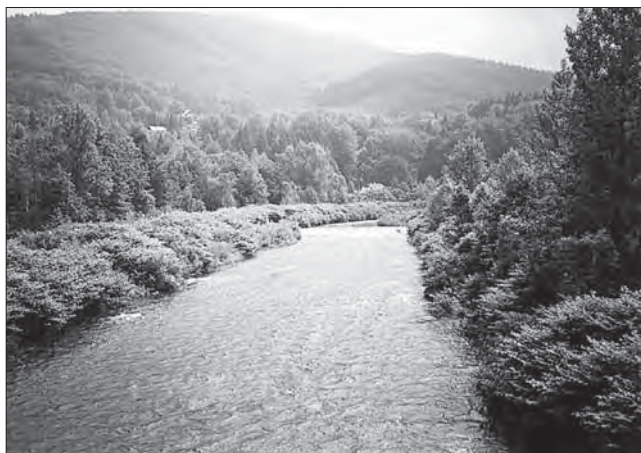
V období růstu je proto vhodné do porostů křídlatek nezasahovat.

Po odkvětu – koncem září, v říjnu, kdy se již vytváří semena, přistoupíme k aplikaci herbicidů tak, aby nedošlo k mechanickému poškození rostlin. ROUNDUP-FORTE, ROUNDUP-RAPID postačí aplikovat v koncentraci do 5% a ROUNDUP-BIAKTIV v koncentraci do 10%. Vhodné je vystihnout dny, kdy ubývá měsíc, protože toto je období intenzivní translokace asimilátů do kořenů. Asi týden po aplikaci je vhodné provést revizi účinnosti orosení herbicidem, případně vynechaná místa ošetřit opětovně.

Prvním projevem účinku herbicidu je defoliacie – intenzivní opad listů, což nám taky indikuje případná neošetřená místa v porostech křídlatek. Rostliny neodstraňujeme! Necháme je uschnout. Nástup zimy a s ní spojené mrazivé počasí pak dokončí naše dílo – křídlatky zlikviduje.

Co dále ?

Plochy zbavené vegetačního pokryvu jsou jako každá uvolněná nika v ekosystému náchylné na opětovnou sukcesí, a to zejména běžnými bylinnými nebo dřevitými plevely. V následujících letech takovým plochám ještě věnujeme pozor-

Porosty křídlatek po obou březích VT Morávka

nost, zda se ještě neobjeví rostliny křídlatek. Při jejich likvidaci postupujeme již popsaným způsobem, ale pouze bodově, což značně snižuje ekonomickou náročnost.

Je proto nutné, pokud máme zájem, plochy zbavené křídlatek opětovně ozelenit, neprodleně v následujícím vegetačním období oset trávou, nebo osázet odpovídající keřovou nebo stromovou vegetací.

volně upravil Ing. Suchoň, provozní odbor
dle článku pana Miroslava Šrubaře ze ZO
ČSOP Kunčice pod Ondřejníkem

originál článku publikován v periodiku :
Veronica, ČASOPIS PRO OCHRANU PŘÍRO-
DY A KRAJINY, XX. ročník 2006, číslo 2

Povodí Odry
státní podnik

Reakcia na článok Ošetrovaní trvalých travních porostů mulčováním

V Chránených územiach Slovenska 72/2007 vyšiel článok: Ošetrovaní trvalých travních porostů mulčováním od autorov J. Fiala a J. Geisler z Výzkumného ústavu rostlinné výroby Praha Ruzyně, VS Liberec. Uvedený článok je poznačený tým, čím sú poznačené všetky podklady pre udeľovanie dotácií, ochranu veľkoplošných chránených území a aj mnohé programy starostlivosti o maloplošné chránené územia. Totiž inžinierskym prístupom a botanicko-agronomickým zameraním autorov. Podobné metódy údržby travných porastov sa dajú ako tak akceptovať v prípade vyložene umelo založených lúk a bývalých intenzívnych TTP. Mulčovanie má však veľa veľkých nevýhod, hlavne pri ochrane živočíchov. Mulčovací stroje ničia hniezda vtákov. To sa dá ale obmedziť dobou mulčovania posunutou na jeseň. Oveľa horšie sú na tom mnohé druhy bezstavovcov, predovšetkým hmyzu. Kľudové štádié, ale aj larvy mnohých druhov motýľov, blanokrídlovcov a chrobákov, sú viazané na nedopasky pasienkov, na ponechanie nedokosených plôch a kríkov. Napríklad vajíčka extrémne ohrozeného žltáčika *Colias myrmidone* zimujú na výmladkoch *Chamaecytisus*, vajíčka ohrozeného motýľa *Brentis hecate* zimujú v nespasených a nedokosených súplodiach túžobníka *Filipendula vulgaris*, kokóny vajíčok modlivky zimujú na hrubších bylinách a krovinách, húsenice podobníkov zimujú v byliach a koreňových krčkoch mnohých bylín, blanokrídlovec *Torymus bedequari* spolu s ďalšími druhmi zimuje v hálkach hrčiarky ružovej, hniezda murárikov rodu *Eumenes* bývajú na hrubých byliach a tenkých konároch kríkov, hibernákulá motýľov rodu *Apatura* sú na krovitých vŕbach.

Mohli by sme pokračovať takmer donekonečna. To, čo povedali uvedení autori, je povestné Á, treba povedať aj B, a to tak, že mulčovanie je len východiskom z núdze a nesmie sa používať na lokalitách výskytu ohrozených druhov hmyzu, nesmie sa používať veľkoplošne, vždy sa musia ponechať mozaiky nepomulčovanej plochy, a to najmenej do rozlohy 20% u maloplošných chránených území a do rozlohy 10% u ostatných území, a to vždy po konzultácii s príslušnou odbornou organizáciou ochrany prírody. Inak sa dočkáme povestného vylitia dieťaťa s vodou z vaničky.

Pavel Deván

Obce a ochrana drevín v územnej pôsobnosti Správy CHKO Štiavnické vrchy

Ubehlo šesť rokov, čo nadobudol účinnosť zákon č. 416/2001 o prechode niektorých pôsobností orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky. Zákon sa okrem stavebnej činnosti dotýkal i ochrany a starostlivosti o dreviny. Na základe skúseností s ochranou drevín, či už podľa zák. č. 287/1994 Z. z. alebo zák. č. 543/2002 Z. z., chcem porovnávať klady i zápory uplatňovania v úvode citovaného zákona.

Na uľahčenie zavedenia predmetného zákona č. 416/2001 Z. z. do praxe vydala Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky v Banskej Bystrici v roku 2003 odbornú-metodickú príručku *Obce a ochrana drevín*. Bola distribuovaná (na protipodpis) starostom obcí a obecným úradom v obvode pôsobnosti CHKO Štiavnické vrchy (okr. BŠ, KA, VK, ZC, ZH). Následne sme sa zúčastňovali školení a metodických dní organizovaných okresnými úradmi za účelom uľahčenia aplikácie zák. č. 416/2001 do praxe. Tu sme upozorňovali najmä na niektoré kompetencie, kde by mohlo dôjsť po ich nesprávnom pochopení k rozporu so zákonom.

Prvých sklamaní sme sa dočkali už v prvom roku, keď nám boli nahlasované výruby s tichým súhlasom starostov, no bez platného rozhodnutia, alebo prekročenie kompetencií nad rámec zákona. Pri šetrení na obecných úradoch sa odbornú-metodickú príručku buď vôbec nenašla, alebo ležala v knižnici starostu tak, ako ju tam po obdržaní bez prečítania založili. Boli i prípady, kde došlo po komunálnych voľbách na jeseň roku 2002 k výmene starostov, že sa príručky vôbec nenašli a bolo treba vyhotoviť viacero náhradných kópií.

V úvode druhého aktualizovaného vydania odborno-metodickej príručky *Obce a ochrana drevín* z dôvodu nadobudnutia účinnosti nového zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny sa uvádza: „Okrem toho sú obce aj vlastními pozemkov, na ktorých dreviny rastú, z čoho im vyplýva povinnosť starať sa o ne“. Tu podotýkame, že neraz obce ako vlastníci drevín rastúcich na ich pozemkoch nepovažovali za potrebné v prípade výrubu vydať k tomuto zásahu právoplatné rozhodnutie s odôvodnením, že predsa nebudú dávať žiadosti i súhlas sami sebe?! Čo z logického

V niektorých obciach ošetrovanie drevín zveria do odborných rúk...

... a inde si to robia sami

pohľadu možno tak aj chápať.

Treba len dúfať, že nový zákon o ochrane prírody a krajiny tento problém odstráni tým, že rozhodnutia k zásahom do drevín rastúcich na pozemkoch vo vlastníctve obcí budú vydávať zo zákona obvodné úrady životného prostredia. Doteraz to bolo iba na ich dobrovoľnosti, či si v súlade s § 68 písm. h) zák. 543/2002 Z. z. vyhradili pôsobnosť obce vo veciach podľa § 9 ods. 1 písm. m), § 12 písm. c), § 47 ods. 3 a 7, a § 48 v plnom rozsahu alebo len na časti územia spadajúceho do vyššieho stupňa ochrany. V územnej pôsobnosti CHKO Štiavnické vrchy tak vykonali stále pracoviská ObÚŽP v Banskej Štiavnici v okresoch Žarnovica, Žiar nad Hornom a Levice v obci Uhliská. Avšak v okrese Banská Štiavnica, ktorý celý leží v CHKO (2. st. ochrany), boli obciam vyňaté právomoci vo veciach ochrany drevín len mimo ich zastavaných území.

V okrese Veľký Krtíš si ObÚŽP vyhradil pôsobnosť obcí na pozemkoch, ktoré sú v ich vlastníctve. Tu sme zaznamenali aj najmenej problémov, hlavne v oblasti výrubu drevín. V tomto okrese boli zriadené štyri spoločné obecne úradovne s pomerne dobre odborne pripravenými pracovníkmi, zahŕňajúce celý okres – až na výnimku štyroch obcí, ktoré z ekonomických dôvodov odmietli služby obecných úradovní a vykonávali činnosti vyplývajúce zo zák. č. 416/2002 Z. z. samé.

Taktiež spoločná úradovňa sídliaca na Mestskom úrade v Krupine vykonávala služby pre všetky obce v okrese. Práve tu sme sa stretli s najvypuklejšou negatívnou skutočnosťou, keď po spoločnej obhliadke so zástupcami Mesta Krupina, Spoločnej úradovne a ŠOP SR Správy CHKO Štiavnické vrchy sme konštatovali potrebu zachovania niektorých vzácnych foriem drevín pri rekonštrukcii parku na Svätotrojičnom námestí. Aké však bolo naše prekvapenie, keď sme pri najbližšej návšteve spomínanej lokality našli vyrúbané mohutné smreký omorikové, ktoré boli jedny z najkrajších v širokom okolí, a bolo ich treba zachovať. Po hľadaní príčiny, pre ktorú boli vyrúbané, sme zistili, že na príkaz primátora mesta padli za obeť rekonštrukcii Svätotrojičného námestia z dôvodu skrášlenia

a vytvárania novej verejnej zelene! Je to tiež jeden z negatívnych príkladov dávania si rozhodnutia sám sebe.

Obce sú tiež podľa zák. č. 543/2002 Z. z. povinné viesť evidenciu pozemkov vhodných na náhradnú výsadbu vo svojom územnom obvode. Táto povinnosť sa rieši len tam, kde majú vypracovaný územný plán obce alebo spracovaný štúdiu či projekt strastlivosti o verejnú zeleň. Skôr je to len v mestách, ale obce (najmä tie menšie) ak sadia, tak len živelné na rôznych priestranstvách.

Čo je z praktického hľadiska nereálne, je náhradná výsadba za náletové dreviny na PPF mimo zastavaného územia obce. Ide predovšetkým o zanedbané lúky a pasienky počas ich kolektívneho „neobhospodarovania“. Pôvodní vlastníci-reštituenti tu doslova nachádzajú samonáletové lesy. Pri opätovnom navrátení pôvodného charakteru pozemkom musia odstrániť množstvo náletových drevín (baza, hloh, trnka, vŕba a pod.). Náhradná výsadba je pre nich len ďalšou finančnou záťažou a niekedy i odradením od sfunkčnenia zarastených plôch.

Spätným pohľadom zo zorného uhla praktických skúseností na šesťročné pôsobenie zákona č. 416/2002 Z. z. možno konštatovať, že jeho uvedenie do praxe bolo predčasné. Obce neboli dostatočne na tieto právomoci pripravené. Predovšetkým v menších obciach, kde je starosta nielen starostom, ale aj obecnou úradníčkou, jednoducho nestíha sledovať všetky zákonné zmeny a potom podľa nich riadiť i výkon svojej funkcie.

Zostáva skutočne len veriť, že novopripravovaný zákon o ochrane prírody a krajiny tieto negatíva v ochrane drevín aspoň sčasti odstráni k spokojnosti všetkých, ktorým starostlivosť o dreviny leží na srdci.

Ing. Vladimír Solár
S-CHKO Štiavnické vrchy

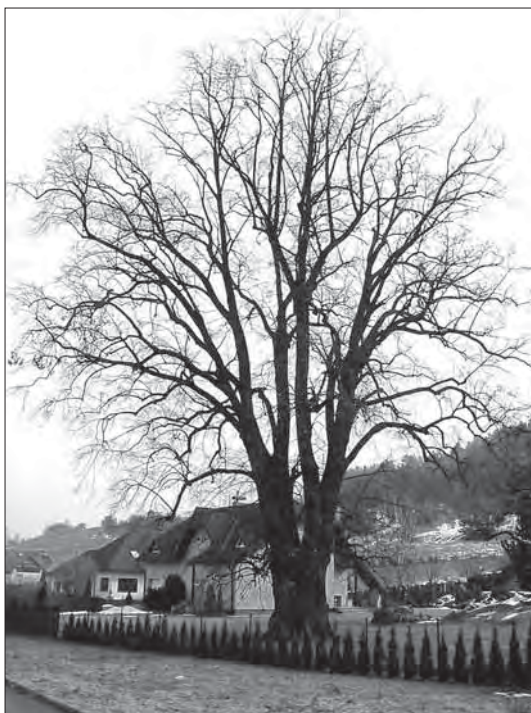
Chránené stromy v územnej pôsobnosti Správy NP Slovenský raj

Správa Národného parku Slovenský raj v roku 2000 evidovala vo svojej územnej pôsobnosti (Národný park Slovenský raj, ochranné pásmo NP Slovenský raj, zvyšok okresu Spišská Nová Ves, celý okres Levoča) 21 chránených stromov, z toho 10 líp malolistých, 4 lipy veľkolisté, 1 buk lesný, 1 pagaštan konský, 3 duby zimné, 2 bresty horské. V roku 2007 to bolo už len 10 chránených stromov – 5 líp, 3 duby a 2 bresty. Ochrana u ostatných 11 chránených stromov bola navrhnutá na zrušenie z dôvodu ich silného poškodenia, zlomenia alebo výrubu. Všetky vyhlásené chránené stromy boli a sú staré, v krajine dominantné, vo vekovej kulminácii s väčším alebo menším poškodením a preschýnaním zodpovedajúcim ich veku.

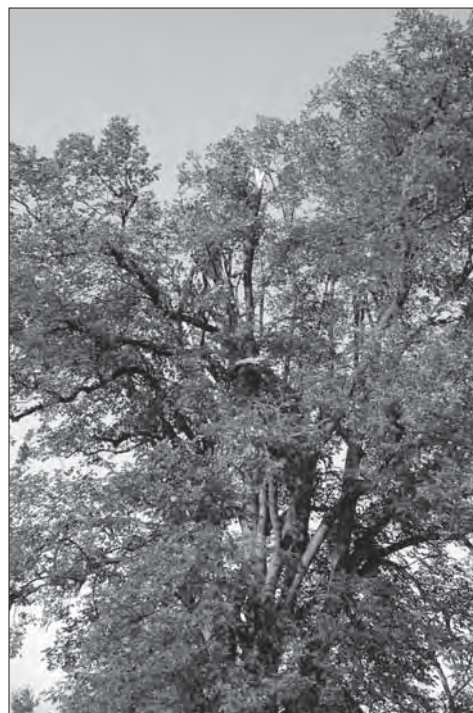
Dňa 20. augusta 2007 bol silným vetrom počas búrky poškodený ďalší chránený strom rastúci

vo Ferčekomciach, miestnej časti mesta Spišská Nová Ves (jedinec zo skupiny chránených stromov Lipy v Spišskej Novej Vsi). Vplyvom abiotických činiteľov boli polámané kostrové konáre jeho koruny. Tento dominantný strom s druhovým menom lipa malolistá (*Tilia cordata*), s obvodom kmeňa 710 cm, odhadovaným vekom asi 300 rokov, pôvodnou výškou 30 m a priemerom koruny 28 m rastie na súkromnom pozemku v záhrade pri rodinnom dome. Správa NP Slovenský raj v spolupráci s Mestom Spišská Nová Ves následne zabezpečili odborné ošetrovanie tohto chráneného stromu, ktoré prakticky vykonala špecializovaná arboristická firma Quercus – Arbor, s. r. o. Ošetrovanie chráneného stromu bolo vykonané dňa 18. 10. 2007 a pozostávalo z týchto úkonov:

- orezanie suchých a mechanicky poškodených živých konárov,

Lipa vo Ferčekomciach pred poškodením

Lipa vo Ferčekomciach – poškodený strom

Lipa vo Ferčkovciach – obhliadka poškodenia

Lipa vo Ferčkovciach – po ošetroení

- kontrola kostrových vetiev, najmä zle viditeľných trhlín,
- redukcia preťažených kostrových horizontálnych vetiev o 20 – 40% z dôvodu stability koruny,
- redukcia vertikálne rastúcich kostrových vetiev 15 – 20% z dôvodu stability koruny,
- odstránenie odierajúcich vetiev,
- rezné rany boli ponechané bez chemického ošetroenia,
- inštalácia 2 ks arboristického viazania zn. COBRA s nosnosťou 7 ton,
- inštalácia 1 ks arboristického viazania zn. COBRA s nosnosťou 4,8 ton,
- likvidácia haluziny zoštíepkovaním a odvoz na skládku bioodpadu.

Odborné ošetroenie chráneného stromu nepochybne zabezpečilo predĺženie životnosti a vitality stromu na ďalšie obdobie. Výkonanie opatrení si vyžiadalo náklady vo výške 40 000 Sk, ktoré rovnakým dielom uhradili Mesto Spišská

Nová Ves a Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky.

Od vyššie uvedenej udalosti v územnej pôsobnosti Správy NP Slovenský raj boli vyhlásené ďalšie dva chránené stromy s názvom Pagaštan v Hrabušiciach a Borovica v Spišskom Štvrtku, vyhlásenie tretieho (Spišskonovoveský javor) sa pripravuje.

Ing. Katarína Škorvánková
Foto: František Divok
S-NP Slovenský raj

Prehľad chránených stromov Slovenska podľa okresov a krajov evidovaných v štátnom zozname k 31. 12. 2007

Okres	Počet
Bratislava I	22-27-21
Bratislava II	0-0-0
Bratislava III	0-0-0
Bratislava IV	2-2-2
Bratislava V	0-0-0
Malacky	0-0-0
Pezinok	3-5-3
Senec	2-2-2
Bratislavský kraj spolu:	29-36-24 (9/15)
Trnava	9-11-7
Dunajská Streda	13-37-5
Galanta	7-8-5
Hlohovec	2-2-2
Piešťany	3-4-3
Senica	2-2-2
Skalica	1-4-1
Trnavský kraj spolu:	37-68-15 (7/8)
Banská Bystrica	19-135-13
Banská Štiavnica	5-17-5
Brezno	0-0-0
Detva	4-4-3
Krupina	4-4-4
Lučenec	2-5-2
Poltár	3-14-3
Revúca	9-52-7
Rimavská Sobota	3-3-3
Veľký Krtíš	13-17-9
Zvolen	7-20-7
Žarnovica	14-22-9
Žiar nad Hronom	8-12-7
Banskobystrický kraj spolu:	91-305-36 (24/12)
Trenčín	4-10-4
Bánovce nad Bebravou	1-1-1
Ilava	11-15-11
Myjava	4-4-3
Nové Mesto nad Váhom	5-36-3
Partizánske	1-1-1
Považská Bystrica	8-12-3
Prievidza	12-25-8
Púchov	4-4-4
Trenčianský kraj spolu :	50-108-20 (11/9)

Výsvetlivky, napríklad: 470-1289-67 (32/35)

470 – počet chránených stromov a ich skupín vrátane stromoradií

1289 – počet jedincov chránených stromov

67 – počet druhov stromov

32/35 – pôvodný druh /nepôvodný druh

Prešov	3-3-3
Bardejov	0-0-0
Humenné	6-6-5
Kežmarok	2-2-2
Levoča	5-12-3
Medzilaborce	2-2-2
Poprad	3-8-3
Sabinov	4-5-3
Snina	3-3-3
Stará Ľubovňa	3-25-3
Stropkov	5-7-1
Svidník	13-28-3
Vranov nad Topľou	5-5-4
Prešovský kraj spolu :	54-106-16 (9/7)
Nitra	2-2-2
Komárno	2-68-2
Levice	15-22-11
Nové Zámky	13-82-11
Šaľa	2-2-2
Topoľčany	2-2-2
Zlaté Moravce	4-22-2
Nitriansky kraj spolu:	40-200-17 (7/10)
Košice I	6-8-6
Košice II	1-29-1
Košice III	0-0-0
Košice IV	0-0-0
Košice-okolie	6-7-4
Gelnica	2-6-1
Michalovce	4-4-2
Rožňava	11-34-4
Sobrance	4-4-3
Spišská Nová Ves	3-4-3
Trebišov	5-9-3
Košický kraj spolu :	41-104-18 (9/9)
Žilina	31-63-9
Bytča	8-16-4
Čadca	6-31-3
Dolný Kubín	20-54-8
Kysucké Nové Mesto	12-20-5
Liptovský Mikuláš	15-19-5
Martin	8-14-4
Námestovo	8-8-4
Ružomberok	12-124-5
Turčianske Teplice	4-4-3
Tvrdošín	4-9-1
Žilinský kraj spolu :	128-362-21 (16/5)
SLOVENSKO:	470-1289-67 (32/35)

Ing. Milan Krištof, ŠOP SR

Výskum a ochrana cicavcov na Slovensku

V dňoch 12. – 13. októbra 2007 sa opäť po dvoch rokoch zaplnila zasadačka Ústavu ekológie lesa SAV vo Zvolene účastníkmi už 8. celoštátnej odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou Výskum a ochrana cicavcov na Slovensku. Okrem tradičných organizátorov, Štátnej ochrany prírody SR a ÚEL SAV, organizáciu stretnutia pomáhala zabezpečiť aj Katedra ekológie a biológie UMB v Banskej Bystrici. Celkom 86 registrovaných účastníkov zo Slovenska, Česka, Poľska a Škótska prezentovalo počas dvoch dní 32 referátov a 11 posterov. Úvod podujatia sa niesol v pripomínaní životných jubileí teriologických osobností Slovenska (prof. Sládek 80 rokov, Dr. Stollmann 75, prof. Dudich 65, doc. Kocian 60). Dvaja jubilanti (J. Sládek a A. Stollmann) potom ešte vystúpili so svojimi historicko-teriologickými referátmi.

My mladší sme začali odbornými príspevkami o hlodavcoch a netopieroch. Diskutovalo sa o problémoch determinácie letných hniezd plšika a myšky drobnej (J. Májsky a M. Filípek) a reštitúcií sysľov v ČR (J. Matějů a kol., J. Kvičarová) a na Slovensku (M. Ambros a E. Hapl). Podobne praktické charaktery mali aj ďalšie tri referáty, ktoré prispeli k efektívnosti metodík odchyťov a značenia drobných zemných cicavcov v rôznych prostrediach (L. Hlůška a kol., J. Obuch, P. Lešo a R. Kropil). Výberom lesného prostredia netopiermi sa zaoberali príspevky o využití techník rádio-telemetrie (P. Kaňuch a kol.) a ultrazvukových detektorov (Ž. Džingozovová a kol.). Rozdiely v ekológii kryptických druhov boli analyzované populačno-genetickým prístupom (P. Kaňuch a kol.). M. Uhrin a kol. ukončili netopierologický blok faunistickými prezentáciami z oblastí Cerovej vrchoviny a dvoch regiónov Číny.

Tohoročná konferencia bola zameraná na využívanie telemetrických techník. Týmto spôsobom sa na Slovensku sleduje aktivita a výber biotopu, najmä pri väčších druhoch (tzv. poľovná zver srstnatá). Dozvedeli sme sa, že aktuálne sa rádiovo sledujú (alebo sledovali) zubor v Poloninách (Š. Pčola), rys vo Veľkej Fatre (J. Schestág), kamzík v Tatrách (J. Ksiażek a B. Sedláková) a jeleň

na Poľane (J. Bučko). Dátovým rozsahom výnimočné poznatky o viacerých druhoch kopytníkov a šeliem z územia stredoslovenských pohorí prezentoval S. Findo. Jeho kolektív sa v súčasnosti pripravuje na využívanie satelitnej telemetrie, čo ponúka väčší potenciál pre spomínané skupiny. Vo večernom šere zasadačky mal mierne exotický charakter referát o využití digitálnych techník v štúdiu priestorovej aktivity horských cicavcov (P. Brzuski a M. Hędrzak). Monumentálnej databáze P. Balla o rozšírení svišťa v Západných Tatrách konkuroval efektívny audiovizuálny príspevok kolektívu P. Bačkora z oblasti Nízkych Tatier. Aj nezasvätených terénnych zoológov zaujali dobrým spracovaním a jasnou interpretáciou populačno-genetické prednášky o kamzíkovi (B. Zemanová a kol., v zastúpení P. Mikulíčkovi) a medveďovi (M. Straka).

Sobotný program patrila šelmám. Už klasické až nekonečné diskusie o odhade veľkosti populácií vlka a medveďa a nimi spôsobených škodách, ako aj o manažmente týchto druhov na Slovensku (R. Rigg, M. Adamec, P. Hell a kol.), spestrili príspevky o potrave vydry (J. Švihlová) a nedostatočnej druhovej identifikácii tchorov poľovníckou obcou (A. Krištín). Neodmysliteľný etno-teriologický príspevok P. Urbana o cicavcoch v tvorbe Pavla E. Dobšínského nás preniesol k záveru konferencie, workshopu o celonárodnom mapovaní vydry. Tomuto predchádzal referát o aktuálnom stave v poznaní jej rozšírenia (P. Urban a M. Adamec). Ešte v piatok večer bol z 11 prezentovaných posterov tajným hlasovaním zvolený najlepší. Ten prezentoval zložitosti páriaceho systému európskych ryšaviek (M. Stanko a kol.). Už v posledných diskusiách sa na začal problém aktualizácie červeného zoznamu našich druhov. Snáď sa s ním budeme môcť oboznámiť o dva roky na podobne vydatom stretnutí.

Mgr. Peter Kaňuch, PhD.
Ústav ekológie lesa SAV

Slávnostná imatrikulácia prvých študentov rangerskej školy v Tatranskej Javorine

V sobotu 15. decembra 2007 sa na pôde Výskumného ústavu vysokohorskej biológie Žilinskej univerzity v Tatranskej Javorine uskutočnila slávnostná imatrikulácia prvých študentov študijného odboru stráž prírody.

Slávnostnej imatrikulácie sa zúčastnili študenti študijného odboru, akademickí funkcionári Žilinskej univerzity, zamestnanci Výskumného ústavu vysokohorskej biológie a starosta obce Tatranská Javorina.

Po zložení slávnostného imatrikulačného sľubu študentov nasledovalo odovzdanie imatrikulačných listov a klobúkov. Súčasťou podujatia bola aj premiéra filmu The Thin Green Line o práci rangerov na celom svete a čítanie pozdravných listov rangerských asociácií z celého sveta.

Riaditeľ ústavu doc. RNDr. Marián Janiga, CSc. vysvetľuje: „Študijný program, prvý svojho druhu v Európe, je zameraný na štúdium a vzdeláva-

nie v oblasti všeobecnej a aplikovanej ekológie, biológie, ochrany prírody, obnoviteľných i neobnoviteľných prírodných zdrojov, v manažmente, v informačných technológiách, v sociálnych a humanitných vedách. Absolvent bude pripravený tak, aby bol schopný na základe integrácie poznatkov z ekológie, biotických a abiotických zložiek prostredia, geografických a ďalších vedných disciplín, ako aj poznatkov z praktických predmetov, uplatňovať základné princípy ekológie a ochrany krajiny v profesii stráž prírody“.

Viac informácií o študijnom odbore, ako aj o výskumnom ústave si môžete prečítať na <http://www.vuvb.utc.sk>

Ing. Juraj Švajda
Výskumný ústav vysokohorskej biológie

Máme nielen stĺpy, ale aj „elektrické koridory smrti“

Stĺpy elektrických vedení vysokého napätia (VN – 22 kV), tzv. stĺpy smrti, sú v posledných rokoch okiadané ako svojrázna „antiekomodla“, okolo ktorej tancujú striedavo profesionálni ochrancovia prírody a aktivisti z rôznych mimovládnych ochranárskych organizácií. Úhyn väčších druhov vtákov na nich síce predstavuje vážny ochranársky problém, avšak pri jeho niekoľkoročnom, niekedy až tragikomickom riešení by sa nemali dostávať do úzadia ani ďalšie negatívne javy súvisiace s prevádzkou ďalších typov elektrických vedení, predovšetkým veľmi vysokého napätia (VVN – 110 kV, 400 kV). Jeden z nich, ktorý takisto súvisí s negatívnym dopadom VVN na avifaunu, by som chcel vyzdvihnúť osobitne.

V prípade týchto líniových stavieb už pri ich projektovaní a výstavbe bolo každému jasné, že priestor (koridor) pod nimi si bude vyžadovať periodickú údržbu, resp. takú kultiváciu pôdy, ktorá neohrozí bezpečnú prevádzku elektrických vedení. Likvidácia drevín pod energovodmi je v rozpore so záujmami ochrancov prírody, lesníkov, poľovníkov i ďalších skupín obyvateľstva. Tieto periodické zásahy zamerané na výrub stromov, krov a náletu bez ohľadu na to, či ide o poľnohospodársky alebo lesný pôdny fond, sú uskutočňované v súlade s § 10 ods. 1 písmeno b) zákona NR SR č. 656/2004 Z. z. o energetike a o zmene niektorých zákonov. Údržbu drevinovej zelene môže realizovať vlastník pozemkov, deje sa tak však skôr výnimočne. Vo väčšine prípadov tak po negatívnej odozve vlastníkov na výzvu energetikov tieto práce realizujú pre správcov týchto sietí dodávateľským spôsobom rôzne firmy. Ešte donedávna bola všetka tenšia vyrúbaná hmota ukladaná na okraji prieseku, kde postupne zhnila, dnes sa v čoraz väčšej miere začína uplatňovať mulčovanie (tenšie kroviny) a štiepkovanie (hrubšie dreviny). Na ploche pod elektrovodmi tak zostáva len rozdrvená drevná hmota, ktorá sa veľmi rýchlo rozloží. Problém efektívnejšieho zúžitkovania drevnej hmoty by určite tiež stál za pozornosť, no z pohľadu ochrany prírody predstavuje oveľa vážnejší precedens termín realizácie uvedených

zásahov, ktoré sa môžu teoreticky uskutočňovať počas celého roka. Z ekologického hľadiska majú tieto krovité porasty a mladiny charakter ekotónu, ktorý je zvlášť príťažlivý pre mnohé druhy vtákov budujúcich si hniezda v hustých krovínach, bylinných zárastoch i na zemi. Preferovanie týchto biotopov určitými druhmi samozrejme závisí od množstva faktorov, napríklad prevládajúcich drevín, nadmorskej výšky, blízkosti vody a pod. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že tieto elektrické koridory sú obľúbeným hniezdiskom mnohých druhov spevavcov, pre ktoré najprv niekoľko rokov predstavujú výhodnú hniezdnu a potravnú ponuku, no nakoniec sa pre ne stanú akousi „ekologickou pascou“. Hustota ich hniezd je tu často vyššia než v okolitých biotopoch, ktoré majú bližšie ku klimaxu – lesu. Vo všeobecnosti čím je väčšia druhová rozmanitosť avifauny v okolitých biotopoch, tým vyšší je počet druhov

*Výrub drevinovej zelene v skorú jar pod 400 kV
vedením v Bielych Karpatoch*

aj v priesekoch pod elektrickými vedeniami – ide o tzv. viacnásobný okrajový efekt (edge effect). V dobre vyvinutých krovinách tvorených lieskou, svibom, hlohom, malinčím, mladými hrabmi, dubmi, bukmi či lipami nie je problém nájsť na jednom hektári až okolo 10 hniezd (hniezdiacich párov) bežne sa vyskytujúcich desiatich druhov spevavcov, akými sú penice (čiernohlavá, hnedá i jarabá), slávik červienka, oriešok, kolibiariky (čipčavý i spevavý), drozdy (plavý i čierny) atď. Nájsť ich môžeme samozrejme len dovtedy, kým nie sú rozdrvené pri likvidácii drevinovej zelene pod elektrickým vedením. Vyčísliť spoločenskú hodnotu zničených vtáčích vajec a mláďat by nebol problém, no aký by to malo zmysel, keď takéto zásahy vo vegetačnom období umožňuje zákon NR SR č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Podľa § 47 ods. 4 písmeno d) sa totiž na tieto výrubu nevyžaduje súhlas, pričom realizátorovi stačí v zmysle ods. 7 tohto paragrafu túto skutočnosť len oznámiť 15 dní pred uskutočnením výrubu orgánu ochrany prírody, teda obci. Na základe doterajších skúseností treba napísať – bohužiaľ obci. Podľa litery zákona totiž

výnimiek (bezprostredné ohrozenie života ľudí

a majetku) nedovolí orgánu ochrany prírody bez uváženia schváliť barbarské likvidovanie drevinovej zelene pod elektrickými vedeniami počas hniezdzenia prevažnej väčšiny vtákov. Stanoviť univerzálny termín hniezdzenia pre všetky druhy vtákov nie je možné, vo všeobecnosti by sa dala hniezdna doba v nížinách a pahorkatinách stanoviť od 1. apríla do 15. júla, vo vyšších polohách od 15. apríla do 31. júla. Nemožno vylúčiť ani určité výnimky v jednotlivých oblastiach (napr. agátiny sú slabo osídľované), časový posun v tom-ktorom roku podľa vývoja počasia a pod. Treba taktiež zdôrazniť, že „elektrické koridory smrti“, za ktoré možno označiť drevinami porastené plochy pod elektrickými vedeniami vysokého napätia, sa netýkajú len avifauny, ale aj niektorých ďalších druhov živočíchov. Napríklad z cicavcov tu s obľubou „hniezdi“ plíšik lieskový a myška drobná, početné sú tu ježe. Náhle zničenie vegetačného krytu počas horúcich jarných a letných dní má negatívny dopad aj na množstvo živočíchov žijúcich na povrchu i pod povrchom pôdy – hmyzožravce, obojživelníky, chrobáky, blanokrídlovce a ďalší hmyz.

Čo dodať na záver? Aby opäť raz nešlo len o ďalší ochranný povzdych nad nepravosťami páchanými na našej prírode, myslím si, že schopní ministerskí pracovníci by uvedený problém hravo zvládli jedným krátkym usmernením pre orgán ochrany prírody, teda naše obce. Ak sa tak nestane do jarnej sezóny 2008 a likvidácia drevinovej zelene bude pod energovodmi pokračovať podľa zaužívaného scenára, je pravdepodobné, že vzniknuté škody budú porovnateľné, resp. i vyššie, než v prípade medializovaných stĺpov smrti. Podľa mojich skúseností sa táto problematika nezdá pre médiá taká pútavá ako úhyn veľkých dravcov na stĺpoch 22 kV vedení, hrozba veterných elektrární či globálne otepľovanie, no práve preto treba na ňu v médiách upozorňovať. Tobôž ak už nejde len o potenciálnu hrozbu, ale reálnu devastáciu našej fauny, ktorej by sme v civilizovanej Európe mali zabrániť.

**Text a foto: RNDr. Jozef Májsky
S-CHKO Biele Karpaty**

Slovenský prírodný a technický unikát

Máloktorý Slovák okrem najskalnejších turistov a ochrancov prírody vie, že Národný park Slovenský kras na svojej najexkluzívnejšej planine, Plešiveckej, ukrýva unikátne technické a prírodné dielo z doby Rakúsko-uhorskej monarchie – tzv. Serényi kút.

Tento úžasný technický počín zo začiatku 20. storočia bol celé storočie dôkladne ukrytý vďaka geografickým podmienkam Plešiveckej planiny. Na rozdiel od ostatných planín Slovenského krasu, z ktorých každá aspoň jednou stranou plynulo klesá do údolia, Plešivecká planina je výnimkou – na všetkých svojich štyroch svetových stranách prudko a väčšinou bralnatými krasovými útvarmi padá na juhu a východe do údolia Slanej, na severe do údolia Honce-Rožňavské Bystré a na západe do údolia potoka Štítnik.

Z podstaty krasovej planiny je zrejmé, že asi márne by sme na nej hľadali vodu, resp. čo i len najmenší pramienok vody. Sekundárny dôsledok tejto skutočnosti mal za následok, že planina bola preto poľnohospodársky málo využívaná. A do tretice bola z tohto dôvodu neurbanizovaná. Plešivecká planina má cca 56 km² – ak si predstavíme túto obrovskú rozlohu ako urbani-

začne intaktné územie, potom pridáme k zaujímavému zisteniu, že Plešivecká planina patrí na Slovensku (okrem vysokohorského tatranského reliéfu) k najväčšiemu ľudoprázdnomu priestoru. Navyše na planine sa nenachádzajú žiadne cesty vhodné pre osobné motorové vozidlá. Vďaka tomu, s nimi by to už nebola divočina. Výnimkou je tzv. vojenská cesta z Plešivca na okraj planiny, kde končí. K tomuto všetkému si predstavme, že mesto Plešivec má nadmorskú výšku 218 m n. m. a najvyššia kóta planiny Štít má nadmorskú výšku 851 m n. m., čo znamená, že celkové prevýšenie planiny nad okolitú krajinu je asi 630 m, čo je slušný optický dojem.

Snaha využiť hospodársky tento veľký priestor napriek úžasnemu krasovému fenoménu (závrty, škrapy, škrapové polia, priepasti, jaskyne) bola už od nepamäti. Krasové polia sú na ornú pôdu nevhodné, ostáva teda pastva dobytká a oviec. Problém vody bol však vždy dominantný a technicky neriešiteľný. Okrem zalesnených strání planiny ani les do krasových polí veľmi neexpandoval. A tak vznikala krajinársky úžasná divoká, pústa krasová krajina, ktorá inde na Slovensku nemá obdobu.

Foto z roku 1976

Obyvatelia podplaninových obcí síce extenzívne využívali planinu na pasenie, prehánanie dobytká i oviec, ale bez intenzívneho efektu. Pasúce sa stáda boli pastiermi za účelom napájania zháňané dolu k rakovníckym a brzotínskym prameňom a studniam, čo bolo prirodzene veľmi stratové a neefektívne.

Prvé snahy o uspokojivé riešenie daného stavu sa objavujú koncom 19. storočia. Plešivecký cirkevný hodnostár János Dusza si

bol vedomý tejto problematiky a začal realizovať myšlienku vybudovania zbernej nádrže na planine. Ministerstvo poľnohospodárstva c. k. monarchie schválilo plány na jej výstavbu, stavebný materiál bol v náročných podmienkach vyvezený na planinu. Osud však stavbe zrejme neprial, lebo hlavný konštruktér stavby, bývalý strojník drevospracujúceho priemyslu Kolozsváry, na prvé vianočné ráno zomrel. Tým bola celá ťažko sa vyvíjajúca stavba zastavená.

Vytrvalý János Dusza sa však nevzdával. Pri jednej pastoračnej návšteve u svojho chorého kolegu Gustáva Szkárosiho, duchovného v Hôrke, sa stretol s bývalým duchovným obce Putnok Endrem Kálnickým. S ním sa pri rozhovore pri prameni Buzgó v Hôrke dozvedel, že minister poľnohospodárstva Béla Serényi udelil vysokú štátnu dotáciu na vylepšenie pastvín v Bezegu a v Gáte. János Dusza vedel o dobrom vzťahu medzi ministrom a Kálnickým, poprosil ho teda, aby informoval ministra o tom, že podobná pomoc by bola pre Plešivec spasením. Ponúkol sa, že aj poslov po neho pošlú, ak by mohli rátať s jeho priazňou.

Už niekoľko dní po tomto rozhovore prišiel na Duszovu adresu list, z ktorého sa dozvedel, že poslov je zbytočné posielat', ale žiadosť čím skôr na ministerstvo predložiť treba. Tak sa aj stalo, ako to dokumentuje uznesenie obecnej rady Plešivca.

Po niekoľkých týždňoch prišiel prípis z ministerstva poľnohospodárstva s tým, že na zabezpečenie napájania dobytká a na vylepšenie pastevných podmienok bola odsúhlasená podpora vo výške 150 000 korún.

Veľký vodojem sa stihol postaviť, ale prejavili sa počiatkové nedostatky, lebo voda sa pôvodne mala zberať gravitačne na prilahlých trávnatých plochách podľa pô-

vodných plánov, čo sa však neosvedčilo. Zistilo sa, že len vybetónovanie týchto zberných plôch zabezpečí naplnenie nádrže. Stavba bola odovzdaná a sprevádzkovaná v roku 1913. Ako sa ďalej dozvedáme z dobových zápisov, z tejto veľkej sumy sa vyčerpalo len 30 000 korún, dodatočne sa použilo ďalších 6 000 tisíc korún, ktoré sa predstavali na spomenutú betonáž záchytných plôch pre dažďovú vodu. Zvyšnú sumu určenú na vylepšenie pastvín odniesla medzitým vypuknutá I. svetová vojna.

Vlastná nádrž bola postavená s betónovými stenami, rozdelená jednou hlavnou priečkou na dve polovice. V dvojročných intervaloch striedavo raz jedna, raz druhá polovica nádrže bola vyprázdnená a vyčistená dôkladným spôsobom od rôznych usadenín a iného znečistenia. Vybetónovaná stráň nad cisternou predstavovala 1 200 siah (t. j. 2 276 m²), odkiaľ voda stekala rigolmi do zbernej nádrže. Voda pred hmyzom, riasami bola chránená pridávaním určitého presne stanoveného množstva soli. Nazhromaždená dažďová voda bola dvakrát filtrovaná, najprv hrubým štrkom, potom drveným kameňom, jemným pieskom a drveným uhlím sa dostávala voda do studne. Studne boli vybavené dvomi rumpálmi a dvomi ramenovými vahadlovými čerpadlami. V zápise je spomenutý rok 1935, kedy sa stala „tá

Serényi kút-dnešný stav

nevidaná vec“ , že voda z cisterny sa úplne vyprázdnila a dobytok bola treba „more patrio“ do Rakovnice brať k prameňom. Predtým rok (1934) bol tiež veľmi suchý, predsa sa cisterna natoľko nevyprázdnila, aby bolo možné zabezpečiť aktuálne čistenie.

V tejto lokalite – na Velkom vrchu – sa páslo v priemere 400 – 500 kusov hovädzieho dobytku, približne 100 koní a asi 1000 oviec. Napájanie tohto obrovského stáda zabezpečovala táto cisterna.

Pri cisterne bol postavený z kameňa a betónu podstavec, v ktorom bola uchytená biela mramorová tabuľa, ktorá zvečňuje údaje tejto zaujímavej verejnej stavby s nasledovným textom:

„Toto napájacie zariadenie bolo postavené v roku 1913 zo štátnej podpory, priznanej ministrom poľnohospodárstva grófom Béloom Serényim , za pomoci poslanca parlamentu pána Gejzu Kubínyiho podľa návrhu Károlya Rosznyaiho, kráľovského technického radcu.“

Autor tohto príspevku navštívil tento Serényi kút (ako sa stavbe hovorí dodnes) prvýkrát v roku 1959. V uvedenom roku bola stavba ešte v prevádzke za plnej podpory a údržby mesta Plešivec. Približne v tomto období pokračovala socialistická kolektivizácia krajiny, ktorej postupne padla za obeť nielen intenzívna pastva na planine, ale aj samotná vodná nádrž. Socializmus nepotreboval monarchistické stavby, čo ako užitočné a prospešné. Po založení družstiev sa na planine páslo len veľmi neefektívne a obmedzené. Stratu funkčnosti vodnej nádrže družstvá nahradili nadzemným vodovodným pripojením z blízkej obce, do ktorého sa voda čerpala z miestnych zdrojov. Toto nadzemné potrubie bolo veľmi technicky zraniteľné jednak vandalmi, ale najmä klimatickými činiteľmi, a tak fungovalo len niekoľko rokov.

V roku 1976 autor príspevku vyfotografoval dobový stav vodnej nádrže (viď obrázok). Stavba bola už síce niekoľko rokov nefunkčná, ale stále ešte v dobrom technickom stave. Stačilo vykonať údržbu, vyčistenie a drobné opravy v betónovej zbernej ploche. V tomto období vrcholiacej socializácie však už nič v krajine nemalo vlastníka, a tak všetko chátralo, nielen táto jedinečná stavba. Postupne som bol rokmi svedkom jej úpadku. Jej prirodzené chátranie bolo síce smutné, ale prirodzené – veď napokon plné polstoročie plni-

la svoju funkciu a poskytovala život planine, domácim zvieratám, ale aj početnej tunajšej lesnej zveri. K tomuto písomného protestu ma vyburcovala až ostatná návšteva v roku 2007, kedy som zistil, že čo nestíha príroda tomu pomáha človek. Ostal som stáť v nemom úžase, keď som videl pôvodnú vnútornú železnú konštrukciu porozpílovanú – časť konštrukcie zmizla a časť je spadnutá vo vode vlastnej nádrže. Národ slovenský musí byť v skutočnej morálnej biede, keď ťažká železná konštrukcia v tomto nezjazdnom teréne neodolala miestnym zlodejčkom. Tí si tou neskutočnou námahou a zložitou dopravou tých pár korún paradoxne ťažko zarobili (viď obrázok).

A merito veci tohto príspevku?

Sú tri kardinálne dôvody na urýchlenu záchrany tohto technického a umného diela na území európskeho významu.

Prvý dôvod – ochranársky:

Vodná nádrž sa nachádza na území Národného parku Slovenský kras, na exkluzívnej krasovej Plešiveckej planine, ktorá je územím európskeho významu. Územím európskeho významu je preto, lebo predstavuje kompletný krasový fenomén, navyše v urbanisticky intaktnom prostredí. Prvoradou úlohou štátnej ochrany prírody je tu ochrana a zachovanie tohto krasového fenoménu. Ako som už uviedol, najväčšie nebezpečenstvo tomu to krasu (z hľadiska jeho optickej záchrany) hrozí zo zarastania lesom. Južná časť planiny je už značne zarastená. Hospodársky prínos z lesných porastov na krasovom, najmä škrapovom reliéfe je však značne obmedzený, minimálny, a teda neefektívny. Štátna ochrana prírody vo svojom programe starostlivosti o toto chránené územie musí predovšetkým zamedziť zarastaniu planiny lesom. Najúčinnším prostriedkom na splnenie tohto cieľa je práve urýchlená rekonštrukcia predmetnej vodnej nádrže a následné vypásanie planiny.

Druhý dôvod – poľnohospodársky:

Riešením ostáva koordinované pasenie hospodárskych zvierat v súlade so zásadami trvalo udržateľného rozvoja krasového fenoménu. Aby bolo možné toto pasenie realizovať, treba zrekonštruovať túto vodnú nádrž Serényi kút v plnom rozsahu. Toto by malo byť prioritou štátnej ochrany prírody na Plešiveckej planine. Preto treba stimulovať vlastníka pozemkov, ktorý by mal mať eminent-

ný záujem na tom, aby podporil projekt pasenia v tomto chránenom území v potrebnom rozsahu. Vlastník pozemkov je však rovnako viazaný na realizáciu rekonštrukcie a revitalizácie celej zbernej lokality okolo vodnej nádrže.

Tretí dôvod – pamiatkovo-technický:

Toto technické dielo je ojedinelým javom v strednej Európe nielen svojou dômyselnou konštrukciou v dobe, v ktorej vzniklo, ale aj svojimi hospodárskymi dôsledkami, ktoré prinieslo. Ak uvážime, že v lokalite, v ktorej sa vodná nádrž postavila, každý kilogram stavebného materiálu bolo nutné vyviezť záprahovým vozom alebo ľudskou silou, tak je naozaj povinnosťou tejto spoločnosti túto stavbu zachovať ako raritu a pamiatku pre budúce generácie. Pamiatkový ústav doteraz o tento unikát neprejavil najmenší

záujem, nie však z odborného hľadiska, ale jednoducho z dôvodu, že Pamiatkový ústav o tomto diele nemá tušenia. Už len chronológia výstavby a peripetie okolo nej, napokon úspešný a dlhé roky fungujúci projekt si zaslúži jeho urýchlenie a celkovú rekonštrukciu.

V súčasnosti sme svedkami, že vo finančnom obehú sa pohybujú milióny korún na nezmyselné účely. Táto stavba potrebuje v dnešnom ponímaní na svoju rekonštrukciu a ďalšie hospodárske využívanie doslova zanedbateľnú čiastku. Verme, že sa to podarí, verme, že sa nájde osvietená organizácia, ktorá dovedie túto historicko-ochrannúsko-poľnohospodársku stavbu do úspešného finále.

Ing. Viliam Stockmann, CSc.

Monografia CHRÁNENÉ KRAJINNÉ OBLASTI KARANCS-MEDVES A CEROVÁ VRCHOVINA v pohraničí Novohradu a Gemera

Baráz Csaba, Gaálová Katarína, Judik Béla a kol.: A Karancs-Medves és a Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet (Nógrád és Gömör határán).

Výdal: Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, 2007, 382 strán.

Po úspešnom vydaní monografie o Národnom parku Bükk (A Bükk Nemzeti Park) s podtitulom Vrchy, lesy, ľudia (Hegyek, erdők, emberek) v roku 2002 v tej istej sérii tohto roku vyšla ďalšia obsiahla monografia pojednávajúca o susediacich chránených krajinných oblastiach (CHKO) Karancs-Medves a Cerová vrchovina, ktoré sa nachádzajú v pohraničí Novohradu a Gemera. Vydavateľom bolo Riaditeľstvo Národného parku Bükk v Egri, do obvodu pôsobnosti ktorého patrí CHKO (Tájvédelmi Körzet – TK) Karancs-Medves. Na monografii sa podieľal rozsiahly autorský kolektív zložený zo 45 autorov, pochádzajúcich z Maďarska i zo Slovenska. Monografia je napísaná v maďarskej reči, avšak obsahuje okrem anglického aj slovenský súhrn. Prílohou je prehľadná mapa v meradle 1:60 000.

Po úvode z pera riaditeľa Národného parku Bükk, Dúška Józsefa sú uvedené základné údaje o polohe a orografickom začlenení TK Karancs-Medves (67,09 km²) a CHKO Cerová vrchovina (167,71 km²). Prvý okruh *Príroda* hovorí o geologickej stavbe regiónu, štrukturálnych podmienkach, geologických hodnotách, pravekých pozostatkoch, mineralógii, ďalej o reliéfe, formách povrchu a ich vývoji, geomorfologických hod-

notách, jaskyniach, klimatických podmienkach, hydrografických a geografických podmienkach vrátane hydrologických hodnôt, potom o pôdach, rastlinstve a botanických hodnotách, napokon o faune v členení na bezstavovce a stavovce, ako aj o hodnotách živočíšnej ríše. V druhom okruhu *Dejiny regiónu a jeho kultúry* sa hovorí o tamojších pravekých a predhistorických archeologických nálezoch, stredovekých hradoch, poznámkach k zaujímavému etniku či profesii „polovcov“ (palóc), tradíciách zberu rastlín a lesných plodov na predhori Medvesu, ľudovej religiozite v regióne Karancs, ďalej o povestiach viažucich sa k regiónu, ľudovej architektúre a pamiatkach, potom o histórii lesného hospodárstva, poľnohospodárstva, baníctva a priemyslu vrátane niekdajšej siete úzkorozchodných priemyselných železníc a napokon aj o histórii turizmu a cestovného ruchu. Tento okruh končí rozprávaním o premenách krajiny človekom, výsled-

kom čoho vznikajú antropogénne novotvary. Tretí okruh *Minulosť, prítomnosť a budúcnosť ochrany životného prostredia* sa zameriava na vznik a vývoj ochrannárskych aktivít, ktoré vyústili do vyhlásenia TK Karancs-Medves a CHKO Cerová vrchovina v roku 1989 (na oboch stranách štátnej hranice zaberajú dohromady plochu 23 480 ha). Uvedené sú aj iné prírodné územia a hodnoty v okolí týchto CHKO. Vzhľadom na cezhraničné prepojenia prírodných hodnôt je nevyhnutné pokračovať v úzkej spolupráci, zahŕňajúcej ochranu, monitoring, evidenciu, výchovu i propagáciu, medzi správami týchto CHKO v záujme zachovania prírodných hodnôt do budúcnosti. Udržanie prírodných hodnôt je o to naliehavejšie, že 9 osobitne chránených území s plochou cca 4 000 ha je zaradených do siete Natura 2000 a 70 % územia je chráneným vtáčím územím. V závere monografie je okrem už spomínaných súhrnov (anglický, slovenský) uvedený aj prehľad zemepisných názvov.

Monografia je konkrétnym výsledkom dlhodobej medzinárodnej spolupráce medzi Riaditeľstvom Národného Parku Bükk a Správou CHKO Cerová vrchovina. Slávnostne bola uvedená na podujatí pri príležitosti 30. výročia Národného parku Bükk dňa 28. septembra 2007 vo výchovno-vzdelávacom a návštevnom stredisku tohto národného parku vo Felsőtárkány. Treba veriť, že sa nájdu prostriedky aj na vydanie slovenskej verzie tejto monografie.

Ing. Július Burkovský

Klement Ptačovský (1886 – 1963)

Neúnavný propagátor a presadzovateľ ochrany svätajurského Šúru Klement Ptačovský sa narodil 21. 11. 1886 v Golčovom Jeníkove okr. Havlíčkův Brod. Základnú školu vychodil v rodisku, kde mu bol konškolákom jeho rovesník Rudolf Maximovič, budúci generálny konzervátor pamiatok prírodných na MŠaNO v Prahe. Ptačovský inklinoval k technickým vedám, preto pokračoval v štúdiu na Vyššej priemyselnej škole elektrotechnickej v Prahe, ktorú ukončil v roku 1905. Krátko pracoval u firmy Kolben-Daněk a spol., v roku 1909 však odišiel natrvalo do Bratislavy, kde v továrni

Dynamit-Nobel (neskôr Chemické závody Juraja Dimitrova) až do roku 1952 zastával funkciu riaditeľa elektrárne.

Ptačovského zaujímala flóra okolia Bratislavy. Ako botanika-amatéra ho zasvätil do tajov ríše rastlín J. L. Holuby. Založil a zveladil vlastný herbár, ktorý sa napokon s približne 9 000 položkami dostal do opatery Botanického ústavu SAV. Postupne nadviazal kontakt s mnohými vynikajúcimi botanikmi (K. Domin, J. Klika, F. A. Novák, J. Šmarda, J. M. Novacký, J. Futák a ďalší). Stal sa

dôverným znalcom flóry širšieho okolia Bratislavy, najmä Záhorskej nížiny, Malých Karpát, Devínskej Kobyle, Jurského Šúru. Na počesť Ptačovského pomenoval Karel Domin nový druh jaseňa z Jurského Šúru ako *Fraxinus ptačovskyi* (1937).

Ptačovský patrí k prvým československým konzervátorom pamiatok prírodných, menovaný pre okresy Malacky, Myjava a Senica. V rokoch 1924 – 1939 aktívne pracoval v Spoločnosti Slovenského vlastivedného múzea v Bratislave. Zúčastňoval sa na prírodovednom výskume svätajurského Šúru. Intenzívne sa zasadzoval o jeho záchranu aj prostredníctvom časopisu *Krásy našeho domova* (1928). Neskôr informoval o Devínskej Kobyle a zverejnil kritický článok s nadpisom *Reservace aneb meliorace Šúru u Sv. Jura* (*Věda přírodní*, roč. 10, p. 88 – 90 a 122 – 126). V bratislavskom *Technickom obzore* (1944) uverejnil príspevok o halofytnej flóre svätajurského Šúru.

V čestnej funkcii konzervátora štátnej ochrany prírody, organizovaného generálnym konzervátorom Júliusom Matisom, pokračoval aj po druhej svetovej vojne. Nadalej odvážne bojoval za osud Šúru. O peripetiách tridsať rokov trvajúcich snáh vyhlásiť Šúr za prírodnú rezerváciu podal Ptačovský podrobné svedectvo v rozsiahlom príspevku na stránkach časopisu *Ochrana prírody* (1955). Toto úsilie bolo dovŕšené 27. 5. 1952. Podrobnú bibliografiu danej lokality zverejnil v *Biológii* (1956). Ptačovského posledná najväčšia botanická práca, akýsi celoživotný súhrn *Poznámky ke kvetené bratislavského okolí* (1959) vyšiel v edícii *Biologických prác SAV* (roč. 5 /2/, p. 1 – 87).

Treba pripomenúť, že Klement Ptačovský bol i filatelistom na najvyššej úrovni, organizátorom spolkového filatelistického života, publicistom

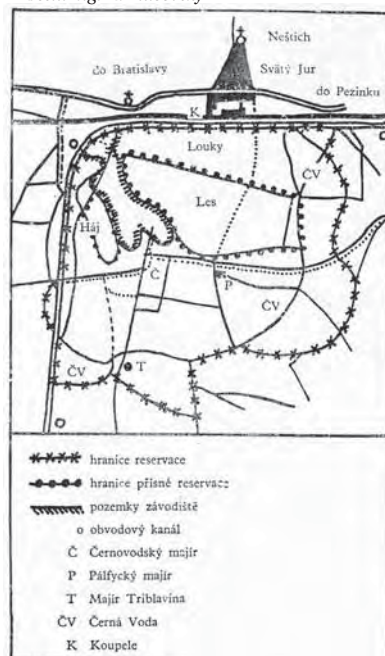

i vystavovateľom. Sám vlastnil mimoriadne významnú zbierku poštových známok, ktorá sa však po jeho smrti nezachovala.

Klement Ptačovský zomrel v Bratislave 18. 6. 1963 vo veku 76 rokov. Jeho odkaz „Šúr je v každom smere takovou prírodnou pamätihodnosťou a zvláštnosťou, že by bolo neodpuštitelné ji zničiť!“ je výzvou i pre dnešnú generáciu profesionálnych ochrancov prírody pokračovať v stopách niekdajšieho zanieteného dobrovoľníka s cieľom záchrany ojedinelej ramarskej lokality s hrdým titulom národná prírodná rezervácia.

RNDr. Andrej Stollmann

Mapka státní přírodní rezervace Šúr
Kreslil Ing. K. Ptačovský

XIII. ročník stretnutia seniorov Gombasek 2007

Snahou organizátorov seniorských stretnutí je každý ročník osadiť do iného prostredia, do iného veľkoplošného chráneného územia. Treba pritom prihliadať na strategickú polohu v tom zmysle, že každému vyhovuje stredné Slovensko, prípadne ešte západná časť východného alebo východná časť západného Slovenska. Počas uplynulých 13 rokov sme sa ešte nestretli na území Slovenského krasu – to bol motív situovania tohoročného stretnutia do Gombaseku. Našťastie seniori ochrany prírody sú vetrom ošľahaní a pracovnými podmienkami trénovaní ľudia, takže aj tvrdšie podmienky, aké panovali tento rok pri ubytovaní, boli s ľahkosťou prekonané.

Prítomných privítal organizátor stretnutia Ing. Dušan Slávik, ktorý oboznámil prítomných so súčasnou situáciou v rámci seniorských stretnutí.

Ing. Stockmann vykonal imatrikuláciu jubilatov a súčasne sa dotkol niektorých permanentne riešených organizačných problémov.

Národný park Slovenský kras i vlastná jaskyňa Gombasek vytvorili správnu kulisu na stretnutie seniorov, a teda aj tých málo seniorov, ktorí ešte nemali možnosť pracovne či súkromne zavítať

do tohto kraja, mali možnosť spoznať krasovú krajinu. O to sa zaslúžili aj pracovníci správy Národného parku Slovenský kras Ing. Kilík, riaditeľ správy, pán Hlivák, strážca a pani Ambrúsová, pracovníčka správy, ktorí v prvé popoludnie stretnutia oboznámili videoprojekciou účastníkov s prierezom krasového fenoménu na území národného parku, s úlohami a problémami jeho správy.

Pripomenuli sme si prvých riaditeľov správy CHKO Slovenský kras – Ing. Pelikána, ktorému za nás všetkých zavinšoval k jeho 75. narodeninám Ing. Milan Murín, vedúci odboru ochrany prírody z Krajského úradu životného prostredia v Košiciach. Ďalším riaditeľom správy, ktorého sme si pripomenuli in memoriam, bol Ing. Ján Lamač pri príležitosti jeho nedožitých 80. narodenín.

K hlavnému organizačnému bodu programu – zabezpečenie organizátora pre budúcoročné a následné stretnutia – Ing. Stockmann navrhol, aby sa tejto úlohy zhostila pani riaditeľka Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva RNDr. Dana Šubová, CSc. Zdôvodnil to skutočnosťou, že seniori sú súčasťou histórie ochrany prírody, a preto táto úloha vlastne profesionálne patrí do tejto organizácie. Plénum seniorov

si tento návrh osvojilo a schválilo, a tak bude do ďalších rokov zabezpečené kvalitné organizovanie seniorských stretnutí.

Jedným z hlavných bodov programu býva aj spoločná fotografia zase o rok starších seniorov. Ani tento rok sme túto slávu nevynechali a zanechali sme za sebou ďalší historický fotodokument bývalých staviteľov slovenskej ochrany prírody.

Po večeri bola možnosť tak ako každý rok sa navzájom po ročnej pauze porozprávať, prihladiť nové šedinu a pripíť si vzájomne na pevné zdravie so želaním opätovného stretnutia na budúci rok.

Druhý deň sa niesol tradične v poznávaní daného prostredia národného parku. Tentoraz sme navštívili jaskyňu Gombasek, ktorá je slovenským unikátom v kvapľovej – brčkovej výzdobe. Po návšteve jaskyne bola možnosť navštíviť ešte lokalitu Silickej ľadnice, prípadne Plešiveckej planiny, ktorú niektorí seniori aj využili.

Je zaujímavé, že napriek tomu, že rastie počet pracovníkov štátnej ochrany prírody na Slovensku, stretnutia seniorov sa permanentne zúčastňuje tradičných asi 45 osôb – tak tomu bolo aj tento rok. Zrejme je to dané aj geomorfologickou polohou stretnutí, na ktorých absentujú vždy tí z opačného pólu Slovenska.

Z internej, zatiaľ nezáväznej diskusie vyplynulo, že sme v rámci širšieho stredia Slovenska ešte nemali stretnutie na území TANAP-u, takže sa dáva organizátorom do pozornosti tento národný park ako možný ďalší kandidát na stretnutie.

Pre tých, ktorých zaujíma situovanie doterajších ročníkov, podávam nasledovný prehľad stretnutí:

1. ročník – 1995 – zahrievací, sa konal v Bratislave na Ministerstve životného prostredia SR pri príležitosti nedeľných 70. narodenín Ing. Milana Pacanovského, spoluzakladateľa ochrany prírody na Slovenskom pamiatkovom ústave v Bratislave.
2. ročník – 1996 – sa konal na Slovenskej agentúre životného prostredia v Banskej Bystrici pri príležitosti nedeľných 70. narodenín Ing. Jozefa Benka, námestníka riaditeľa Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave.
3. ročník – 1997 – bol prvý v chránenom území – v národnej prírodnej rezervácii Kvačianska dolina, kde sme spomínali na známeho slovenského ochranára profesora Jána Volka Starohorského pri príležitosti 20. výročia jeho úmrtia.

4. ročník – 1998 – bol prvý na území národného parku. Na Muránskej planine na Zbojskej sme si pripomenuli nedeľných 90. narodenín Rudolfa Kriška, zakladateľa ochrany prírody na Krajskom stredisku SUPSOP v Banskej Bystrici.
5. ročník – 1999 – bol prvý na území chránenej krajiny. V Štiavnických vrchoch na Počúvadle sme spomínali na nedeľných 80. narodenín Milana Hirša, nám. riaditeľa Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave.
6. ročník – 2000 – sa zorganizoval na území CHKO Strážovské vrchy na Jankovom vršku, kde sme si pripomenuli nedeľných 80. narodenín Jána Futáka, zakladateľa ochrany prírody na Slovenskom pamiatkovom ústave v Bratislave.
7. ročník – 2001 – bol prvý na území v tom čase projektovanej Chránenej krajiny oblasti Čergov v Drienici. Spomínali sme na nestora slovenskej ochrany prírody Jána Karola Lányiho pri príležitosti jeho 90. nedeľných narodenín.
8. ročník – 2002 – sa konal v Národnom parku Veľká Fatra na Kráľovej studni pri príležitosti nedeľných 70. narodenín slovenského krajinnára, ochranára, urbanistu a architekta Milana Marenčáka pri jeho pomníku – Fialovom hadovi.
9. ročník – 2003 – sa predstavil v réžii Chránenej krajiny oblasti Cerová vrchovina na Teplom vrchu, kde sme spomínali na dvoch slovenských ochranárov pri ich 75. nedeľných narodeninách Janka Darolu a Albína Smatanu.
10. ročník – 2004 – sa konal v Národnom parku Nízke Tatry na Pustom Poli, kde sme spomínali na prvého slovenského generálneho konzervátora ochrany prírody Júliusa Matisa pri príležitosti 110. výročia jeho narodenia.
11. ročník – 2005 – bol usporiadaný v spolupráci s Chránenou krajinnou oblasťou Ponitrie na Skýcove, kde sme si spomenuli prvého riaditeľa CHKO Štiavnické vrchy Milana Kapusta pri príležitosti jeho 60. nedeľných narodenín.
12. ročník – 2006 – sa konal na území Chránenej krajiny oblasti Poľana na geometrickom strede Slovenska na chate pod Hrbom, kde sme spomínali na Štefana Korpela, ochranára a vedúceho katedry pestovania lesov na Lesníckej fakulte vo Zvolene.
13. ročník – 2007 – sa konal na území Národného parku Slovenský kras pri jaskyni Gombasek, kde sme si pripomenuli 80. nedeľných narodenín bývalého riaditeľa CHKO Slovenský kras Janka Lamača a oslávili sme 75. narodeniny prvého riaditeľa správy CHKO Slovenský kras Vlastimila Pelikána v jeho prítomnosti.

Ing. Viliam Stockmann, CS.

Za doktorom Júliusom Vacholdom

„V Honte som sa narodil, tu som prežil šťastné detstvo aj roky bezstarostnej mladosti. Hontiansky región som na pár rokov opustil len počas stredoškolského a vysokoškolského štúdia. Vynútený pokus o trvalejšie opustenie rodného Hontianskeho regiónu skončil fiaskom a ostali naň len rozporuplné spomienky. Okolnosťami donútený vrátil som sa domov a môj rodný Hont ma ochotne prijal a poskytol dostatok času na dôstojnú satisfakciu. Tu som sa dožil odchodu na dôchodok a stíhaný bežnými dôsledkami pomerne vysokého veku tu pravdepodobne dokončím svoju životnú púť.“

Dňa 4. februára 2008 zomrel vo veku 89 rokov doktor Július Vachold. Senior stredoslovenských zoológov a „prírodospytcoŕ“, nestor slovenskej zoológie, najmä mammaliológie (predovšetkým chiropterológie), v menšej miere ornitológie i arachnológie. Ochranca prírody, okresný konzervátor prírody pre okres Krupina. Neúnavný propagátor a popularizátor rodnej Krupiny a Hontu. Výborný a obľúbený pedagóg. Včelár, pomológ, záhradkár. Vzácny, skromný, inteligentný, sčítaný, vtipný a pohostinný človek, výborný spoločník.

Ako predpokladal vo svojom úprimnom vyznaní rodnému Hontu, jeho životná púť sa uzavrela v rodnej Krupine. Napriek vysokému veku i jeho dôsledkom sme však my ostatní, ktorí sme ho poznali, akosi nepredpokladali, či nechceli si pripustiť, že sa to stane tak skoro. Pretože vitálny a stále aktívny pán doktor či pán profesor, ako sme ho zvykli oslovovať, nám pripadal, akoby mal medzi nami ostať ešte veľmi dlho.

Július Vachold sa narodil 3. 11. 1918 v Krupine. Ako ročný stratil otca, ktorý zomrel na následky zranenia z 1. svetovej vojny. Vzťah a lásku k prírode získal ešte v detstve od starého otca. Študoval na Prírodovedeckej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave a na Konzervatóriu v Bratislave u profesora Frica Kafendu. Štúdium na konzervatóriu však musel zanechať z finančných i časových dôvodov. Po dohovore s profesorom Feriancom na zvolenskom reálnom gymnáziu sa stretol s neskorším univerzitným profesorom Oskárom

Feriancom (ktorý ho učil ešte na zvolenskom reálnom gymnáziu) sa venoval vtákom a ako tému diplomovej práce si zvolil Vtáctvo okolia Krupiny.

Po promóciách učil na viacerých školách v Krupine. V roku 1953 na odporúčenie profesora Ferianca nastúpil ako vedecký pracovník do Faunistického laboratória Slovenskej akadémie vied a začal sa intenzívne zaoberať výskumom netopierov. Bol poverený zorganizovaním a realizáciou základného chiropterologického výskumu Slovenska. Uskutočnil základný výskum najvýznamnejších oblastí Slovenska (Slovenského krasu, Muránskej planiny a Demänovskej doliny) a publikoval viacero významných a základných prác o rozšírení a ekológii netopierov na Slovensku. V tomto období (1954 – 1958) zároveň prednášal zoológiu na Vysokej škole lesníckej a drevárskej vo Zvolene.

Po politických previerkach ho v roku 1959 prepustili zo Slovenskej akadémie vied. Kandidátsku dizertačnú prácu, ktorú dokončil až po rozviazaní pracovného pomeru v SAV, síce predložil k obhajobe, ale tá sa nikdy neuskutočnila (uverejnená bola až v roku 2003 pri príležitosti jeho 85. narodenín v medzinárodnom chiropterologickom časopise *Vespertilio*).

Krátky čas pracoval ako robotník v Žiari nad Hronom. V roku 1960 nastúpil do Zoologickej záhrady v Bojniciach, kde pôsobil necelé dva roky. Potom sa vrátil do Krupiny, kde pôsobil na tamajších školách.

Je viac než symbolické, že posledná rozlúčka s doktorom Vacholdom sa v krupinskom evanjelickom a. v. kostole konala v posledný deň pravidelného zimného spočítania netopierov v Štiavnických vrchoch, 7. februára 2008.

Pred desiatimi rokmi nás ešte v júnovej pálave neúnavne naháňal a predháňal po rozhorúče-

ných lesostepiach Krupinskej planiny na stretnutí prírodovedcov Krupinská planina 1998. Pred štyrmi rokmi na podobnom stretnutí Čabrad 2004 vyšiel s nami na Čabradský hrad, kde živo diskutoval o viacerých aktuálnych problémoch. Tohtoročné stretnutie prírodovedcov sa preto opäť vráti na Krupinskú planinu. Uskutoční sa v dňoch 30. 6. – 3. 7. 2008 ako stretnutie prírodovedcov Východný Hont 2008 a venované bude práve spomienke na doktora Júliusa Vacholda.

Peter Urban

Spomienka na Jána Volka Starohorského

Pred 30 rokmi 17. 12. 1977 zomrel legendárny ochranca prírody Slovenska profesor Ján Volko Starohorský, ktorý je pochovaný na Vrbskom cintoríne v Liptovskom Mikuláši. Ako spomienku na túto vzácnu osobnosť uverejňujeme jeho fotografiu vyhotovenú na 12. tábore ochrancov prírody (TOP), ktorý sa konal v júli 1976 v Ludrovej.

Odkaz na tohto vzácného človeka nájdeme v CHÚS 10:93, 47:41, 65:45 – 47, 66:36.

RNDr. Andrej Stollmann

Blahoželáme

Ing. Terézii Záhradnej (1947), bývalej dlhoročnej odbornej dokumentátorky štátnej ochrany prírody pôsobiacej v jej rôznych štruktúrach, naposledy vo funkcii geodet na Regionálnom centre ochrany prírody v Bratislave, k okrúhlemu životnému jubileu, ktoré oslávila dňa 3. 10. 2007;

RNDr. Dane Šubovej, CSc. (1952), riaditeľke Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši, k polookrúhlemu životnému jubileu, ktoré oslávila dňa 3. 10. 2007;

Ing. Jurajovi Izsófovi (1942), bývalému lesníckemu výskumníkovi a neskôr odbornému pracovníkovi pre územné plánovanie a ochranu parkov na pracovisku SAŽP v Trnave, k životnému jubileu 65 rokov, ktorého sa dožil dňa 6. 10. 2007;

Ing. Jozefovi Šubovi (1942), bývalému pracovníkovi úseku dokumentácie ochrany prírody v niekdajšom SÚPSOP-e v Bratislave a neskôr pôsobiaceho v oblasti geodézie, k životnému jubileu 65 rokov, ktoré oslávila dňa 14. 10. 2007;

prof. RNDr. Alexandrovi Dudichovi, PhD. (1942), teriológovi-siphonapterológovi, vysokoškolskému pedagógovi Fakulty ekológie a environmentalistiky na TU vo Zvolene a spolupracovníkovi ochrany prírody, k životnému jubileu 65 rokov, ktoré oslávil dňa 15. 10. 2007;

RNDr. Kataríne Puškárovej (1952), anorganičke v Regionálnom centre ochrany prírody v Bratislave, k polookrúhlemu životnému jubileu, ktoré oslávila dňa 24. 10. 2007;

PaeDr. Dobroslavovi Vongrejovi (1947), niekdajšiemu pracovníkovi URBION-u, ako aj SAŽP, RSOPK v Bratislave a v súčasnosti krajinárovi na Správe CHKO Záhorie, k okrúhlemu životnému jubileu 60 rokov, ktoré oslávil dňa 26. 10. 2007;

RNDr. Jaroslavovi Halašovi, CSc. (1947), dlhoročnému profesionálnemu pracovníkovi ochrany prírody pôsobiacemu v bývalom Múzeu slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, neskôr v ÚŠOP-e, ako aj na MK SSR, a v súčasnosti na MŽP SR, k okrúhlemu životnému jubileu 60 rokov, ktorého sa dožil dňa 12. 11. 2007;

Ing. Viliamovi Stockmannovi, CSc. (1942), poprednému predstaviteľovi profesionálnej ochrany prírody na Slovensku, a to v rámci jej mnohorakých štrukturálnych premien, bývalému výkonnému redaktorovi časopisu Chránené územia Slovenska, naposledy aktívne pôsobiacemu na MŽP SR, k životnému jubileu 65 rokov, ktoré oslávil dňa 26. 11. 2007;

Ing. Milanovi Murínovi (1947), dlhoročnému funkcionárovi SZOPK (koordinátor pre Východné Slovensko), organizátorovi Východoslovenských táborov ochrancov prírody, v súčasnosti prednostovi Krajského úradu životného prostredia v Košiciach, k okrúhlemu životnému jubileu 60 rokov, ktoré pripadlo na 12. 12. 2007;

doc. RNDr. Ľudovítovi Kocianovi, CSc. (1947), ornitológovi, zanietenému ochrancovi Roháčov a vysokoškolskému pedagógovi Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave, k okrúhlemu jubileu 60 rokov, ktoré oslávil 24. 12. 2007.

Spomíname na

prof. RNDr. et Ing. Aloisa Zlatníka, DrSc. (1902 – 1979), významného českého vedca, lesníka a ekológa, zakladateľa v praxi osvedčenej lesníckej typologickej školy, vysokoškolského pedagóga na VŠZ v Brne, autora publikácie Základy ekológie (1973) a navrhovateľa lesných rezervácií podľa ním vypracovaného rámcového projektu rezervácií v slovenských lesoch (lesné rezervácie navrhol aj na niekdajšej Podkarpatskej Rusi), pri

príležitosti 105. výročia jeho narodenia, ktoré pripadlo na 9. 11. 2007.

**Zostavili: Ing. Július Burkovský
Mgr. Eva Jančová
Ing. Viliam Stockmann, CSc.
RNDr. Andrej Stollmann**

Slovenská agentúra životného prostredia Banská Bystrica

organizuje v rámci projektu
Propagácia Natura 2000 odbornú konferenciu

Aktuálne otázky ochrany prírody v územiach Natura 2000 v národných parkoch

Odborný garant: Ministerstvo životného prostredia SR
Organizačný garant: Slovenská agentúra životného prostredia
Dátum: **12. – 13. jún 2008**
Miesto konania: Vrátna dolina, hotel Boboty

Ciele konferencie z pohľadu MŽP SR:

1. Odpovedať na základné otázky ochrany prírody v územiach Natura 2000 v súčasnosti
Prispevok k vyriešeniu kategorizácie chránených území
Prehodnotenie filozofie spravovania chránených území – priaznivý stav biotopov vs. bezzásahovosť
Spôsoby riadenia návštevnosti národných parkov
2. Do hľadania odpovedí a postupov zainteresovať odbornú a kompetentnú verejnosť
3. Verejnosti predstaviť vôľu a prístupnosť rezortu k hľadaniu nových prístupov k ochrane prírody
4. Pokračovanie konštruktívnej spolupráce s neštátnymi subjektami národného významu

Účastníci:

1. Odborná verejnosť: ŠOP SR, SAŽP, SACR, NLC, Ústav turizmu, ŠL SR, ŠL TANAP-u...
2. Politická reprezentácia: DG ENVIRO (I. Miko), Ministerstvo životného prostredia, Ministerstvo pôdohospodárstva, Ministerstvo hospodárstva,

Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva Liptovský Mikuláš

Asociace muzeí a galerií ČR

Zväz múzeí Slovenska

Vás pozývajú na

Botanické dni

v termíne **16. 6. – 20. 6. 2008**

v priestoroch SMOPaJ Liptovský Mikuláš a chaty Baranec v Žiarskej doline

viac info na adrese: urbanova@smopaj.sk

EUROPARC FEDERATION

24. 9. – 28. 9. 2008, Poiana Brasov, Rumunsko

High conservation values, high management standards

výročná konferencia a zasadnutie generálneho zhromaždenia Federácie EUROPARC.

Sprievodné podujatie:

1. konferencia pre chránené územia, ktoré sú súčasťou Karpatskej siete chránených území (CNPA)

Navrhované Chránené vtáacie územie STRÁŽOVSKÉ VRCHY

Lokalizácia chráneného územia:

Kraj: Trenčiansky, Žilinský

Okres: Bánovce nad Bebravou, Bytča, Ilava, Považská Bystrica, Prievidza, Púchov, Trenčín, Žilina

Kataster: Čierna Lehota, Slatinka nad Bebravou, Šípkov, Krásna Ves, Závada pod Čiernym vrchom, Slatina nad Bebravou, Trebichava, Kšinná, Timoradza, Podlužany, Ľutov, Omastiná, Dubnička, Žitná, Uhrovské Podhradie, Uhrovec, Látkovce, Predmier, Hlboké nad Váhom, Hrabové, Jablonové pod Súľovom, Maršová, Súľov-Hradná, Ladce, Veľké Košecké Podhradie, Malé Košecké Podhradie, Košecké Rovné, Zliechov, Kopec, Horná Poruba, Plevník-Drienové, Považská Teplá, Zaskalie, Vrchtep Iá, Kostolec, Považská Bystrica, Podmanín, Praznov, Bodiná, Prečín, Zemiansky Kvašov, Malé Lednice, Horný Moštenec, Počarová, Zemianska Závada, Slopná, Domaníza, Podskalie, Tŕstie, Ďurďové, Pružina, Čelkova Lehota, Tužina, Kľačno, Valaská Belá, Čavoj, Nitrianske Pravno, Temeš, Lomnica, Dobročná, Liešťany, Rudnianska Lehota, Nitrianske Rudno, Ješkova Ves, Diviaky nad Nitricou, Diviacka Nová Ves, Nitrianske Sučany, Horné Vestenice, Dolné Vestenice, Račice, Beluša, Hloža-Podhorie, Mojtn, Omšenie, Dolná Poruba, Bobot, Bobotská Lehota, Hričovské Podhradie, Paština Závada, Peklina, Lietava, Podhorie, Babkov, Lietavská Sviná, Zbyňov, Jasenové, Malá Čierna, Veľká Čierna, Fačkov, Čičmany

Výmera: 59 586 ha

V pôsobnosti organizačného útvaru ŠOP SR: CHKO Strážovské vrchy, CHKO Ponitie, CHKO Biele Karpaty

Charakteristika: Územie je tvorené prevažne lesnými a skalnými biotopmi, približne polovica územia sa prekrýva s územím CHKO Strážovské vrchy. Je významné pre hniezdenie druhov dravcov a sov, napr. sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*) a kuvik kapcavý (*Aegolius funereus*). Plnú ochranu si tu zaslúžia aj bocian čierny (*Ciconia nigra*), tetrov hlucháň (*Tetrao urogallus*) a iné.

Navrhované chránené vtáacie územie Strážovské vrchy sa vyhlasuje na účel zachovania biotopov druhov vtákov európskeho významu a biotopov sťahovavých druhov vtákov sokola sťahovavého, výra skalného, žľny sivej, orla skalného, bociana čierneho, včelára lesného, tetrova hlucháňa, kuvika kapcavého, lelka lesného, chriašteľa poľného, datľa čierneho, datľa bielochrbtého, jariabka hôrneho, penice

*Kuvik kapcavý
(Aegolius funereus)*

jarabej, datľa prostredného, muchárika červenohrdlého, muchárika bieločrkého, strakoša červenochrbtého, strakoša sivého, prepelice poľnej, krutihlava hnedého, príhlaviara čiernohlavého, hrdličky poľnej, žltouchvosta lesného a muchára sivého a zabezpečenie ich prežitia a rozmnožovania.

Prevažne lesnaté územie zahŕňa významnú časť Strážovských a Súľovských vrchov s NPR Súľovské skaly. V tomto území prevládajú bukové lesy, na sutiňách rastú lipy a javory a na skalách vzácne reliktné borovicové lesy. V južnej časti územia sa nachádzajú teplomilné dubové lesy. Z ľudských aktivít prevláda lesohospodárska činnosť, poľovníctvo, ťažba nerastných surovín, turistika a rekreácia, v menšej miere je rozšírené poľnohospodárstvo, pasenie oviec a dobytká.

*Tetrov hlucháň (Tetrao urogallus),
na pozadí – Vrch Rohatín, Strážovské vrchy*